

MÝTY A FAKTY O PRACOVNEJ MIGRÁCII UKRAJINCOV DO ŠTÁTOV VÝŠEHRADSKÉJ ŠTVORKY



MÝTY A FAKTY O PRACOVNEJ MIGRÁCII UKRAJINCŮV DO ŠTÁTŮ VYŠEHRADSKÉJ ŠTVORKY

Príručka vytvorená v rámci projektu „Podpora na dôkazoch založeného mediálneho pokrytia pracovnej migrácie z Ukrajiny do krajín V4“ je implementovaná organizáciou Európa bez bariér (Europe without barriers - Ukrajina) s podporou Medzinárodného vyšehradského fondu a v partnerstve s Nadáciou naša voľba (Our Choice Foundation – Poland), Maďarskou európskou spoločnosťou (Hungarian European Society – Maďarsko), Slovenskou spoločnosťou pre zahraničnú politiku (Slovak Foreign Policy Association – Slovensko) a Poradňou pre integráciu (Counseling Centre for Integration – Česká republika).

Projektová manažérka: Iryna Sushko

Editori: Kateryna Kulchytska,
Ruslan Minich

Design: Viktoria Fedyna

OBSAH

1. UKRAJINSKÁ PRACOVNÁ MIGRÁCIA A JEJ OBRAZ V MÉDIÁCH..... 3

Pavlo Kravchuk, MVO "Európa bez bariér", Ukrajina

1.1. Hlavné otázky a odpovede o pracovnej migrácii..... 4

1.2. Pracovná migrácia a pracovní migranti v ukrajinských médiách..... 8

2. MÝTY A STEREOTYPY O UKRAJINSKEJ PRACOVNEJ MIGRÁCII V POĽSKU.....12

Myroslava Kerik, Nadácia Naš vyber, Poľsko

2.1. Prehľad politického a sociálneho kontextu12

2.2. Mýty o pracovnej migrácii z Ukrajiny do Poľska 13

2.3. Základné údaje o ukrajinskej pracovnej migrácii do Poľska.....16

3. MIGRÁCIA Z UKRAJINY DO ČESKEJ REPUBLIKY - MÝTY A FAKTY.....20

Peter Bišof, Rada pre integráciu, Česká republika

3.1. Migrácia z Ukrajiny do Českej republiky vo verejnej diskusii..... 20

3.2. Pracovná migrácia z Ukrajiny, štatistiky a jej obraz v médiách..... 21

4. MÝTY A STEREOTYPY O UKRAJINSKEJ PRACOVNEJ MIGRÁCII DO MAĎARSKA 25

Adam Gould, Maďarská európska spoločnosť, Maďarsko

4.1. Politický a sociálny kontext..... 25

4.2. Mýty o pracovnej migrácii z Ukrajiny 26

4.3. Ukrajinská pracovná migrácia do Maďarska pred a po roku 2014..... 27

5. REALITA UKRAJINSKEJ PRACOVNEJ MIGRÁCIE NA SLOVENSKU 30

Tomáš Madleňák, Tatiana Chovancová,

Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku, Slovensko

4.1. Prehľad politického a sociálneho kontextu 30

4.2. Realita ukrajinskej migrácie na Slovensko 32

4.3. Vnímanie ukrajinských pracovníkov na Slovensku 35

Ukrajinská pracovná migrácia. Online databázy zdrojov údajov a odborných expertov. Ak chcete otvoriť databázu, naskenujte kód QR alebo prejdite na odkaz: <https://english.europewb.org.ua/labour-migration-experts-and-data-sources/>



1. UKRAJINSKÁ PRACOVNÁ MIGRÁCIA A JEJ OBRAZ V MÉDIÁCH

Ukrajina počas svojej histórie bola ako krajina pôvodu a tranzitu, alebo aj cieľovou krajinou pre migrantov. O rozsiahlej emigrácii Ukrajincov za posledných 150 rokov svedčia početné rozvinuté diaspóry v Kanade, Spojených štátoch, Argentíne a susedných krajinách Ukrajiny. Súčasne počas existencie Sovietskeho zväzu, hoci boli vonkajšie hranice zatvorené pre voľný pohyb, obyvatelia iných sovietskych republík sa aktívne sťahovali na územie Ukrajiny. V dôsledku toho sa podľa OSN počet migrantov (ľudí narodených mimo krajiny) na Ukrajine pohyboval od 6,8 milióna v roku 1990 do 4,8 milióna v roku 2017¹, to znamená, že v skutočnosti bol každý 9 človek migrant.

Napriek tomu, že väčšina týchto migrantov je dobre integrovaná a získali občianstvo, otázka imigrácie na Ukrajine nie je populárna a často zostáva v rámci pravicového radikálneho diskurzu².

Namiesto toho je otázkou, o ktorej oveľa viac médiá píšú a politici hovoria, vonkajšia pracovná migrácia Ukrajincov, ktorá má veľký rozsah a vážne ovplyvňuje ekonomický rozvoj celej krajiny. V jednom prieskume na konci roku 2018 menovali "Hromadný odchod ukrajinských občanov do zahraničia" jednou z hlavných hrozieb pre krajinu 59% respondentov³.

Teraz na Ukrajine hovoria o „piatej vlne“ emigrácie, ktorá pokračuje v rozsiahlych migračných procesoch 19. a začiatku 21. storočia⁴. Do pracovnej migrácie sú zapojené milióny ľudí. V roku 2018 sa podľa Národnej banky Ukrajiny zvýšil objem súkromných transferov zo zahraničia na 11,6 mld. USD, čo výrazne prevyšuje objem priamych zahraničných investícií a do konca roka 2019 sa predpokladá, že dosiahne 12,2 mld⁵. Medzinárodný menový fond v poslednej správe o Ukrajine označil pracovnú migráciu za jeden z dôvodov zvyšovania miezd⁶ (kvôli konkurencii so zahraničnými zamestnávateľmi, ukrajinskí zamestnávateľia sú nútení zvyšovať svoje mzdy).

Takýto zjavný fenomén sa prirodzene stáva predmetom populistickej rétoriky, manipulácií a falošných interpretácií. Situáciu komplikuje nedostatok štatistických systémov zberu údajov a presne formulovaná štátna politika v oblasti pracovnej migrácie. Zvláštnosťou ukrajinskej situácie je, hoci menej významná ako predtým, ale prítomnosť ruských médií⁷, ktoré často úmyselne manipulujú s údajmi o pracovnej migrácii s cieľom presvedčiť spotrebiteľov o zhoršujúcej sa hospodárskej, demografickej a politickej situácii na Ukrajine.

¹ Údaje OSN o počte migrantov <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates17.asp>

² DeutscheWelle <http://tinyurl.com/yxjgltsx>

³ <http://ratinggroup.ua/research/ukraine/354a0dde7bc4bd5e6fa291b0bd1dc997.html>

⁴ <http://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/pyata-hvylya>

⁵ <https://news.finance.ua/ua/news/-/443543/mbu-prognozuye-zrostantnyya-perekaziv-trudovyh-migrantiv-v-ukrayinu>

⁶ <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2019/01/08/Ukraine-Request-for-Stand-By-Arrangement-and-Cancellation-of-Arrangement-Under-the-Extended-46499>

⁷ <https://detector.media/infospace/article/164308/2019-03-21-dzherela-informatsii-mediagramotnist-i-rosiiska-propaganda-rezultati-vseukrainskogo-opituvannya-gromadskoi-dumki>

Spoločne tieto faktory vedú k šíreniu skreslených alebo úplne falošných údajov o pracovnej migrácii, ktoré zo svojej strany majú vplyv na formovanie verejnej mienky a politickej agendy. Nižšie uvádzame hlavné dostupné údaje o pracovnej migrácii z Ukrajiny všeobecne a do krajín Vyšehrady (Poľska, Slovenska, Maďarska, Českej republiky). Pozrime sa tiež na príklady nepravdivých alebo sporných tvrdení o pracovnej migrácii, ktoré šíria ukrajinské médiá a úradníci alebo politici, ako aj príklady tém, ktoré boli neprimerane málo zahrnuté v ukrajinskom mediálnom priestore.

1.1. Hlavné otázky a odpovede o pracovnej migrácii

Kto sú pracovní migranti?

Podľa definície OSN „pracovný migrant“ je „osoba, ktorá bola, je alebo má v úmysle zapojiť sa do plateného zamestnania v krajine, v ktorej nie je občanom“⁸. Dôležitou odlišnosťou tejto definície je časová kontinuita - zahŕňa nielen tých, ktorí teraz pracujú v zahraničí, ale aj tých, ktorí mali takéto skúsenosti v minulosti⁹. Existuje niekoľko modelov pracovnej migrácie:

- trvalá (odchod v jednom smere bez návratu),
- spiatočná (jednorazový výjazd na dlhé obdobie, napríklad na rok a potom návrat),
- kruhová (pravidelný odchod a návrat vrátane sezónnej práce),
- hraničná (keď osoba cestuje za prácou do zahraničia a sa vracia domov každý deň alebo aspoň raz týždenne).

Pre modernú Ukrajinu je najtypickejšia kruhová migrácia¹⁰.

Koľko ukrajinských občanov pracuje v zahraničí?

Hlavným faktom je, že to nikto v skutočnosti nevie. Všetky dostupné verzie obsahujú chyby výskumu alebo sú približné, neúplné a hodnotiace. Niektoré z nich sú zároveň viac zdôvodnené ako iné, keďže sa spoliehajú na určité odborné znalosti, prístup k údajom a metodiku hodnotenia.

Každá z týchto verzií má svoje vlastné metodické a iné obmedzenia, ktoré je potrebné zohľadniť pri používaní údajov.

Číslo **1,3 milióna** zo Štátnej štatistickej služby je založené na prieskume 20 tisíc domácností s extrapoláciou na celú populáciu (podľa metodiky Medzinárodnej organizácie práce) vykonanej v roku 2017. Zahŕňa však len tých, ktorí odišli na krátke obdobie, alebo dlhodobých migrantov, ktorí majú rodinu na Ukrajine. Tí, ktorí odišli s rodinou alebo nemali

⁸ Ukrajinsko-anglický výkladový slovník medzinárodnej terminológie v oblasti migrácie http://iom.org.ua/sites/default/files/iom_migration_glossary_color_block_press.pdf

⁹ Zároveň zostáva otázka ako ďaleko v minulosti sa rozširuje rozsah tejto definície. Človek, ktorý mal skúsenosť pracovnej migrácie pred tromi, piatimi alebo desiatimi rokmi, je pracovným migrantom alebo nie? Na Ukrajine štátna štatistická služba počas výskumu obmedzuje koncepciu pracovnej migrácie na obdobie 2,5 roka..

¹⁰ Ukrajinská migrácia počas krízy: nútená a pracovná mobilita <https://europewb.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/Migr-mobility-ukr.pdf>

rodinu na Ukrajine, nie sú zahrnutí do štatistík, preto je táto hodnota **podhodnotená**. Podobné štúdie boli vykonané v rokoch 2012 a 2008, po ktorých je možné sledovať dynamiku pracovnej migrácie z Ukrajiny. Napríklad v porovnaní s rokom 2008 sa počet pracovných migrantov znížil.

Odhad **5-8% z objemu pracovnej sily** z Národnej banky je veľmi približný. Na základe údajov Štátnej štatistiky o počte zdatných obyvateľov (17,296 milióna)¹¹, sa dá odhadnúť, že je to asi **865 tisíc až 1,384 milióna ľudí**.

Číslo 4 milióny pracovných migrantov je výsledkom štúdie Centra pre ekonomickú stratégiu (CES) z roku 2018. Vychádza z údajov Štátnej štatistiky, údajov o pohraničnom styku a znaleckých posudkov. Na základe týchto údajov je dôležité si uvedomiť, že zo 4 miliónov sa súčasne v zahraničí nachádza iba **2,6-2,7 milióna** (podľa CES).

Medzinárodný menový fond vo svojej správe o Ukrajine v januári 2019 odhadol počet ukrajinských pracovných migrantov na **2 až 3 milióny**. Hoci neboli zverejnené žiadne metodické dôvody pre toto zhodnotenie, mohli by sa použiť s ohľadom na autoritu inštitúcie.

Podľa údajov Štátnej pohraničnej služby, od roku 2002 do roku 2018 z Ukrajiny odišlo a nevrátilo sa **6,5 milióna** ukrajinských občanov. Tento ukazovateľ zohľadňuje nielen pracovnú migráciu, ale aj trvalú emigráciu, ktorá nie je spôsobená ekonomickými faktormi. Môže sa vyskytnúť chyba vo výpočte za obdobie 2014-2015, keď Ukrajina nekontrolovala významnú časť hranice s Ruskom kvôli vojne. Tiež je pri týchto údajoch dôležité vziať do úvahy, že "čistý výjazd" ukrajinských občanov sa nerovná úbytku obyvateľstva, pretože v tomto období cudzinci vstúpili a zostali na Ukrajine.

Zároveň údaje o „čistom výjazde“ za posledné dva roky ukazujú, že *bezvízový režim a posilnenie pracovnej migrácie nevedli k výraznému zvýšeniu trvalej emigrácie*. V roku 2017 odišlo a nevrátilo sa na Ukrajinu 150 tisíc ľudí, v roku 2018 to bolo 200 tisíc. Pre porovnanie, v priemere v rokoch 2009-2014 sa približne pol milióna ľudí ročne nevrátilo¹².

OSN odhaduje počet emigrantov ukrajinského pôvodu na svete na takmer **5 miliónov** do roku 2017. Toto je súčet údajov oficiálnych štatistík členských štátov OSN o počte občanov Ukrajiny alebo občanov iných krajín narodených na Ukrajine medzi ich občanmi. Tieto údaje zahŕňajú nielen pracovných migrantov, ale aj občanov, ktorí odišli z Ukrajiny do roku 1991.

Prieskum, ktorý uskutočnil Medzinárodný sociologický inštitút v Kyjeve v roku 2018 o migračnej nálade, ukázal, že **7% obyvateľov** Ukrajiny pôjde na ďalších 6 mesiacov do zahraničia na dlhodobý pobyt¹³, ale iba 62% z nich urobilo konkrétne kroky pre tento účel. Toto číslo môže zahŕňať tých, ktorí nikdy necestovali, aj tých, ktorí už majú skúsenosti s migráciou a plánujú ju opakovať.

¹¹ Ekonomická aktivita obyvateľstva podľa pohlavia, typu lokality a vekových skupín v roku 2018 <http://www.ukrstat.gov.ua/>

¹² Údaje Štátnej pohraničnej stráže Ukrajiny

¹³ <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=765&page=1>

Tabuľka 1. Odhady počtu pracovných migrantov z Ukrajiny

<i>Počet pracovných migrantov z Ukrajiny</i>	<i>Inštitúcia</i>	<i>Poznámky</i>	<i>Odkaz</i>
1,3 milióna	Štátna štatistická služba	Tí, ktorí cestovali do zahraničia za účelom zamestnania aspoň raz za posledného 2,5 roka	http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2017/bl/12/bl_zt_m_2017.zip
5 - 8% z celkového objemu pracovnej sily	Národná banka Ukrajiny	Približne 865 tisíc-1 384 milióna ľudí	https://tinyurl.com/y3zlkjma
4 milióny	Centrum pre ekonomickú stratégiu (CES)	Z toho 2,6-2,7 milióna sú súčasne v zahraničí	https://ces.org.ua/migration/
2-3 milióny	Medzinárodný menový fond		https://tinyurl.com/y4sy65lg
<i>Celkový počet migrantov z Ukrajiny</i>			
6,5 milióna	Služba pohraničnej stráže Ukrajiny (SPSU)	"Čistý odchod" ukrajinských občanov do zahraničia od roku 2002 do roku 2018 (počet odchodov ukrajinských občanov mínus počet návratov)	Údaje SPSU o prekročení hranice
5 miliónov (4,964)	OSN	Na základe oficiálnych údajov členských štátov o počte občanov Ukrajiny alebo narodených na Ukrajine sa berie do úvahy obdobie do roku 1991	https://tinyurl.com/y65cdyxc

Taktiež sa pre predstavu o počte pracovných migrantov z Ukrajiny v niektorých krajinách môžete obrátiť na štatistické údaje Eurostatu o počte vydaných povolení na pobyt Ukrajincom na účely zamestnania,¹⁴ alebo štatistiky z krajín Vyšehradskej štvorky. Zároveň je potrebné mať na pamäti, že tieto údaje sú tiež neúplné - napríklad v Poľsku alebo Maďarsku je možná dočasná práca bez pracovného povolenia. Tieto údaje tiež neberú do úvahy nelegálnych pracovníkov.

Do ktorých krajín cestujú pracovní migranti z Ukrajiny?

Uvedený Štátny štatistický výbor ukázal, že Poľsko (38,9%) bolo hlavnou destináciou pre ukrajinských pracovných migrantov, zatiaľ čo v rokoch 2015-2017 odišlo do Ruska len 26,3% pracovných migrantov (predtým 43,2%). Je však potrebné vziať do úvahy, že výskum v roku 2017 nebol vykonaný na Kryme a na okupovaných územiach Donbasu, čo by mohlo ovplyvniť aj zníženie podielu migrácie do Ruska. Vysoký je aj podiel migrantov, ktorí cestujú do Talianska, Českej republiky, Maďarska a Portugalska.

¹⁴ V roku 2017 boli prvýkrát vydané a dostali Ukrajinci v EÚ 580 000 povolení na prvé zamestnanie
<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9333446/3-25102018-AP-EN.pdf/3fa5fa53-e076-4a5f-8bb5-a8075f639167>

Podľa Štatistického úradu Európskej únie prvý krát dostali Ukrajinci v roku 2017 najvyšší počet povolení na pobyt (suma povolení na zamestnanie + vzdelávanie + rodinné dôvody) v Poľsku (585,4 tis.), Českej republike (18,9 tis.), Maďarsku (7,8 tis.), ako aj v Taliansku, Nemecku, Slovensku, Španielsku a Británii. Medzi oslovenými Ukrajincami, ktorí majú v pláne odísť, sú lídri smeru migrácie Poľsko, Česká republika a Nemecko, v prvej desiatke bolo aj Maďarsko¹⁵.

Z ktorých regiónov a osád odchádza väčšina ľudí?

Tradične sa s pracovnou migráciou asociuje západná časť Ukrajiny. Podľa štúdie Štátnej štatistiky, v roku 2017 pochádzalo 69% pracovných migrantov zo Západu, avšak podiel migrantov z centrálnej Ukrajiny a juhu sa v porovnaní s predchádzajúcim prieskumom v roku 2012 výrazne zvýšil (o 9%). Takmer rovnaké boli počty migrantov mestských a vidieckych sídiel. Tiež výskum Štátnej štatistiky analyzuje pohlavné a vekové zloženie ukrajinských pracovných migrantov, priemerný čas strávený v zahraničí, migračné zámery a tak ďalej¹⁶.

Efekty pracovnej migrácie

Vo vyššie uvedenom výskume CES sú vplyvy pracovnej migrácie rozdelené podľa kvality na pozitívne a negatívne a podľa vplyvu na ekonomické, sociálne a spojené s ľudským kapitálom.

Tabuľka 2. Príklady účinkov pracovnej migrácie¹⁷

<i>Sféra vplyvu</i>	<i>Pozitívne účinky</i>	<i>Negatívne</i>
Ekonomika	Peňažné prevody Investície Znižovanie nezamestnanosti	Zaťaženie sociálneho systému Deficit na trhu práce
Ľudský kapitál	Získavanie nových vedomostí a zručností Motivácia pre vzdelávanie tých, ktorí zostali	Strata ľudského kapitálu
Sociálna	Zlepšenie blahobytu	Zmeny v rodinách ("Eurosiroty" atď.)

¹⁵ <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=765&page=1>

¹⁶ Zahraničná pracovná migrácia obyvateľstva (na základe výsledkov modulárneho výberového zisťovania http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2017/bl/12/bl_ztm_2017.zip

¹⁷ Celá tabuľka – CES, koľko Ukrajincov išlo do zahraničia a čo s tým robiť, s. 6 <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Migration-note.pdf>

1.2. Pracovná migrácia a pracovní migranti v ukrajinských médiách

Mýty, stereotypy, dementovanie

Nepravdivé či skreslené rozsudky sa týkajú najmä troch vecí:

- počet pracovných migrantov,
- typ migrácie - napríklad informácie o diaspóre sa poskytujú ako informácie o pracovných migrantoch,
- obdobie, za ktoré sa údaje poskytujú. Informácie o odchode na dlhšie časové obdobie sa uvádzajú ako kratšie, napr. údaje o odchode z Ukrajiny za 27 rokov sa poskytujú ako údaje za obdobie po roku 2014.

Typickou chybou je používanie termínov a synonym, ktoré narúšajú vnímanie informácií, napríklad termín „vycestovali“ na označenie dočasnej pracovnej migrácie alebo "pripravený emigrovať" vo výklade sociologických prieskumov, kde bola otázka položená o "premýšľaní o odchode" alebo "túžbe odísť"¹⁸.

Existuje niekoľko prístupov k pracovnej migrácii v politickej rétorike. Pro-ruskí politici, alebo zástupcovia bývalej vlády, ktorí opustili Ukrajinu po Revolúcii Dôstojnosti, sa často obracajú na otázku pracovnej migrácie, aby ukázali negatívne účinky činností súčasnej vlády. Podobne, pre kritiku vlády, opozícia využíva pracovnú migráciu.

Ďalším typom manipulácie, najmä pre ruské a proruské médiá/rečníkov, je preháňanie zlých a ponižujúcich pracovných podmienok pre ukrajinských migrantov (prezentácia všetkých migrantov ako osôb s nízkou kvalifikáciou, tzv. „ponižujúcich“ a „špinavých“ druhov činností, ako napríklad „umývanie toaliet“¹⁹).

Príklady manipulácií a skreslení

Pochybné tvrdenie: *Minister sociálnej politiky Andriij Reva (Andrii Reva) uviedol, že 3,2 milióna Ukrajincov neustále pracuje v zahraničí a 9 miliónov je zapojených do sezónnej pracovnej migrácie, po tejto správe médiá tvrdia, že až 12 miliónov Ukrajincov pracuje v zahraničí*²⁰.

Skutočnosť: Počet zdatných obyvateľov na Ukrajine k 1. januáru 2018²¹, podľa Štátnej štatistickej služby, predstavoval 28,7 milióna, to znamená, že ak budeme vychádzať z čísla 9 alebo 12 miliónov, ukazuje sa, že každý tretí alebo takmer každý druhý zamestnanec je pracovným migrantom, čo je veľmi nepravdepodobné.

Tieto údaje odporujú všetkým vyššie uvedeným údajom Štátnej štatistickej služby, Štátnej služby pohraničnej stráže Ukrajiny i expertných a výskumných odhadov objemu pracovnej

¹⁸ <https://www.bbc.com/ukrainian/features-40814954>

¹⁹ <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics/43289-soratrik-yanukovicha-zayaviv-scho-ukraintsi-potribni-es-tilki-schob-miti-unitazi.htm>

²⁰ <https://www.depo.ua/ukr/life/na-zarobitki-yizdit-9-mln-ukrayinciv-reva-20181222890315>

²¹ http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_rpmu2018xl.pdf

migrácie. Je tiež dôležité, že minister neuviedol časové obdobie, počas ktorého bolo "zapojených do sezónnej pracovnej migrácie" 9 miliónov ľudí.

Pochybné tvrdenie: *Minister zahraničia Pavlo Klimkin povedal, že za rok viac ako 1 milión ľudí opustilo Ukrajinu, pričom 100 tisíc ľudí mesačne.*

Skutočnosť: tu sa neupresňuje, čo sa myslí pod pojmom „vycestovať“ - či ide o pracovných migrantov, ktorí plánujú návrat, študentov alebo tých, ktorí plánujú získať trvalý pobyt. Avšak termín „opúšťať“ je sémanticky vnímaný ako neodvolateľný odchod. Podobne minister neuvádza zdroje údajov. Avšak pripomeňme, podľa Štátnej služby pohraničnej stráže Ukrajiny, " čistý výjazd " od roku 2002 do roku 2018 predstavoval 6,5 milióna ľudí, z toho v roku 2018 to bolo 200 tisíc ľudí.

Pochybné tvrdenie: *Od roku 2014 opustilo Ukrajinu 8 miliónov ľudí, píše málo známe rusko-jazyčné médium, ktoré sa odvoláva na Facebook bývalého predsedu vlády Ukrajiny Mykoly Azarova, ktorý sa zo svojej strany odvoláva na dobre známy výskum ExpatInsider²².*

Skutočnosť: Toto tvrdenie kombinuje niekoľko typov manipulácií naraz. Tvrdenie vydané v záhlaví o roku 2014 je vymyslené autormi - nebolo v citovanom príspevku Azarova. Jedná sa o klasickú manipuláciu časovými rámcami, ale nie jedinou. ExpatInsider, na ktorý sa odvoláva, je známy projekt InterNations, ktorý sa zaoberá výskumom v oblasti migrácie a jej podmienok vo svete a v skutočnosti zverejnil v roku 2015 výskum "Ukrajinci v zahraničí"²³ o ukrajinskej migrácii. Ako však uviedla organizácia na žiadosť „Európy bez bariér“, nikdy nebola zapojená do kvantitatívneho výskumu a údaje počte emigrantov v rôznych krajinách jej nepatria. Falošné informácie o 8 miliónoch vystažovalcov, z odvolaním na ExpatInsider, sa objavili v ukrajinských médiách v novembri 2017 a boli reprodukované niekoľkými vydavateľmi s odvolaním na autoritatívnu agentúru Interfax Ukrajina²⁴.

Pochybné tvrdenie: *Ukrajina má pozitívne saldo migrácie. V posledných rokoch na Ukrajinu prichádza o 11-14 tisíc migrantov viac ako odchádza²⁵.*

Skutočnosť: Oficiálne údaje Štátnej štatistickej služby o pozitívnom salde migrácie vychádzajú z údajov o evidencii miesta bydliska v územných registroch. Všetci mnohí ukrajinskí občania cestujú do zahraničia bez zmeny miesta registrácie. Zároveň cudzinci, ktorí prichádzajú na Ukrajinu za štúdiom alebo prácou, sú povinní zaregistrovať sa za účelom získania povolenia na pobyt, preto daná bilancia migrácie neodráža skutočný stav vecí. Avšak do roku 2010 "čistý výjazd" cudzincov výrazne prevýšil výjazd ukrajinských občanov.

V tejto časti je ešte potrebné spomenúť ďalší náhľad, ktorý nie je falošný alebo skreslený, pretože je súčasťou diskurzu prehánania rozsahu pracovnej migrácie.

"**Krvácanie**" je autorskou metaforou Julie Mostovej a Sergeja Rachmanina ("Zrkadlo týždňa"), ktorá sa po uverejnení rovnomenného článku²⁶ v januári 2018 stala

²² <http://infocenter-odessa.com/index.php?newsid=50686>

²³ <https://www.internations.org/expat-insider/2015/ukrainians-abroad>

²⁴ <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2017/11/30/7074407/>

²⁵ https://zn.ua/UKRAINE/saldo-migracii-v-ukraine-polozhitelnoe-ekspert-311184_.html

²⁶ https://dt.ua/internal/krovotecha-chomu-ukrayinci-pokidayut-svoyu-krayinu-267394_.html

"samozrejmosťou" v tematickej žurnalistike a mala veľkú rezonanciu - podľa výskumu "po horúcich stopách", článok dostal viac ako 400 repozícií za tri dni a jeho jednotlivé tézy milióny kontaktov s publikom.

Napriek vážnej analytickej zložke (článok je založený na sociologických údajoch špeciálne vedeného prieskumu) tento text kritizovali za nesprávne používanie údajov a ich úpravu v rámci vopred definovaného konceptu, nadmernú sugesciu (zhrubnutie farieb) a médiá, ktoré ho citovali, kritizovali za skreslenie údajov a zameranie sa na negatívne aspekty v klikateľnosti (1²⁷, 2²⁸).

Aj v titulkoch a textoch on-line médií, ako aj v politickej rétorike sa aktívne používa množstvo známych pracovných migračných šablón, ktoré sú väčšinou negatívne zafarbené: „únik mozgov“, „odtok pracovnej sily“, „ľudský hlad“ či „odtok rúk“²⁹.

Pracovná migrácia - čo v médiách chýba

Hoci v ukrajinských médiách existuje mnoho hodnotených rétorík a analytík na tému objemov pracovnej migrácie, a to ako kvalitatívnych, tak falošných alebo manipulatívnych, mnohé ďalšie dôležité témy sa zdajú byť v médiách slabo zastúpené³⁰.

Napríklad neexistuje prakticky žiadna analytika na tému medzištátnych dohôd a **zmlúv o pracovnoprávných predpisoch a nariadeniach o sociálnom zabezpečení** (mzdy, sociálne záruky, seniority, dôchodky), čo je dôležitou témou pre všetkých pracovných migrantov a ich príbuzných.

V médiách sa málo hovorí o **legálnom zamestnaní a jeho pravidlách i o právach najatých pracovníkov** v iných štátoch. Najčastejšie sa šírením takýchto informácií zaoberajú verejné organizácie, ktoré pracujú v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi a zamestnanosti³¹, avšak médiám chýbajú jasné informácie o tejto téme, najmä v Maďarsku, Českej republike a na Slovensku.

Na Ukrajine už tri roky platí **Zákon „O vonkajšej pracovnej migrácii“** a dva roky platí **Plán opatrení na zabezpečenie opätovného začlenenia pracovných migrantov a ich rodinných príslušníkov do spoločnosti**³², ktoré ponúkajú množstvo opatrení na reguláciu procesov pracovnej migrácie, najmä pokiaľ ide o zhromažďovanie údajov (pripomeňme, nikto nevie, koľko migrantov máme); mechanizmy informovania pracovných migrantov o pracovných príležitostiach a ich právach a opätovného začlenenia pracovných migrantov, ktorí sa vrátili.

Monitorovanie implementácie tohto zákona má významný informačný potenciál, a to ako na centrálnej, tak na miestnej úrovni. Napríklad v roku 2017 „Európa bez bariér“ podala

²⁷ <https://voxukraine.org/uk/krovotecha-diagnoz-bez-analizu-retsenziya-sotsiologa-na-rezonansnu-stattyu-dzerkala-tizhnya/>

²⁸ <http://noksfishes.info/landing/mediareponsibility.html>

²⁹ <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/go/article/view/13294/18435>

³⁰ Hodnotenie úrovne reprezentácie témy je subjektívne, pretože v rámci tohto výskumu nebolo možné aplikovať kvantitatívne metódy

³¹ https://europewb.org.ua/wp-content/uploads/2017/05/EwB_Brochure4_2017-1.pdf

³² <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249919575>

žiadosť o dodržiavanie ustanovení tohto zákona pre oblasťné a okresné správy v šiestich regiónoch západu a na juhu a zistila, že v žiadnom z nich miestne orgány nerealizovali opatrenia na reintegráciu³³.

Ekonomické a sociálne efekty vonkajšej pracovnej migrácie sú omnoho širšie ako menové prevody, únik mozgov a „krvácenie“, ale mnohé z nich nie sú v centre záujmu novinárov s pozitívnymi aj negatívnymi efektami (pozri Efekty pracovnej migrácie vyššie).

Prakticky chýbajú v ukrajinskom informačnom priestore príklady a analýza **politík s cieľom minimalizovať negatívne vplyvy pracovnej migrácie a rozvoj pozitívnych**. V už spomínaných článkoch "Krvácenie" a štúdia CES sa nachádza množstvo zaujímavých odporúčaní o ekonomických a organizačných mechanizmoch pre reintegráciu migrantov.

Ďalšou dimenziou je medializácia nepracovnej migrácie ako fenoménu, ale aj **osobných príbehov**. Existujú tiež negatívne príbehy týkajúce sa obetí obchodovania s ľuďmi, zlých pracovných podmienok pracovných migrantov³⁴, ako aj pozitívnych alebo neutrálnych, ktoré sa snažia bojovať proti stereotypom. Napríklad je to fotografický projekt o ukrajinských migrantoch v Poľsku, ktorý rozširuje štandardnú reprezentáciu ako „staviteľa“ a „upratovačky“³⁵. Negatívne príbehy však často len poukazujú na skutočnosť podvodu alebo vykorisťovania bez toho, aby vysvetľovali dôvody a návody na to, ako sa vyhnúť takýmto situáciám a tie pozitívne sú obmedzené príbehmi úspechu v inej krajine a menej sa hovorí napríklad o investore-migrantovi, ktorý zarobil peniaze, vrátil sa domov a otvoril si vlastný podnik.

Naplnenie týchto medzier by mohlo pomôcť v spoločnosti vytvoriť fakty založené na porozumení a prístupoch k fenoménu pracovnej migrácie, aby sa minimalizovali jej negatívne účinky a podporili pozitívne.

Doteraz je **hlavným problémom objasnenia pracovnej migrácie z Ukrajiny** problém hodnotenia, či už v zmysle hodnoty (pozitívny alebo negatívny), ale aj v kvantitatívnom a kvalitatívnom zmysle (koľko ukrajinských občanov je pracovnými migrantmi, v ktorých krajinách pracujú, koľko času tam trávajú, koľko peňazí zarábajú, aký je ich vek, vzdelanostné a pohlavné rozdelenie atď.). Preto by v podmienkach neistoty a nedostatku údajov, aby sa predišlo šíreniu nepravdivých informácií, malo spravodlivé a opodstatnené vysvetlenie pracovnej migrácie zahŕňať **prácu so spoľahlivými zdrojmi a intenzívnejšie skúmanie akýchkoľvek verejných prejavov na túto tému**, ako aj **intenzívne hľadanie nových tém a prístupov**, ktoré by umožnili odkloniť sa od už vytvorených vzorov.

Pavlo Kravchuk, MVO "Európa bez bariér", Ukrajina

³³ „Európa bez bariér“. Audit reforiem v regiónoch <https://europewb.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Zvit-ostatochnyj.pdf>

³⁴ <https://ukr.segodnya.ua/ukraine/na-zarabotki-v-rabstvo-polsha-odin-iz-liderov-evropy-po-torgovle-lyudmi-1157289.html>

³⁵ <https://birdinflight.com/ru/vdohnovenie/fotoproect/20180710-ukrainians-in-poland.html>

2. MÝTY A STEREOTYPY O UKRAJINSKEJ PRACOVNEJ MIGRÁCII V POĽSKU

2.1. Prehľad politického a sociálneho kontextu

Migrácia Ukrajincov do Poľska sa začala po páde Sovietskeho zväzu a od roku 2014 sa zintenzívnila okupáciou Krymu a začiatkom rusko-ukrajinskej vojny na Donbase, čo viedlo k hospodárskej kríze na Ukrajine. To viedlo k zvýšenému dopytu medzi Ukrajincami na lepšie platených pracovných miestach, čo sa časovo zhodovalo s relatívne ľahkým prístupom na poľský trh práce pre dočasných pracovníkov, dopytom poľských zamestnávateľov po pracovníkoch a blízkosťou hraníc. Ukrajinci sa stali hlavnou skupinou migrantov v Poľsku. Väčšina z nich sú dočasní pracovní migranti, ktorí si našli zamestnanie prostredníctvom agentúr dočasného zamestnávania (TWA), neformálnych sprostredkovateľov alebo samostatne. Hlavné sektory, kde pracujú ukrajinskí občania, sú: výroba, stavebníctvo, poľnohospodárstvo a služby. Zároveň sa neustále zvyšuje počet vysokokvalifikovaných ukrajinských pracovníkov, ktorí pracujú v rôznych segmentoch ekonomiky, najmä v oblasti IT, vedy a vzdelávania, logistiky, medicíny v podnikaní³⁶ atď. Taktiež ostalo viac ukrajinských študentov a absolventov v Poľsku.

V Poľsku došlo k viacerým dôležitým zmenám v politike migrácie a v postojoch politických lídrov k migrantom. Rok 2015 bol rokom prezidentských a parlamentných volieb v Poľsku, ktoré sa časovo zhodovali s migračnou krízou v EÚ v dôsledku vojny v Sýrii. Počas volieb strana "Právo a spravodlivosť" vo svojej kampani použila rétoriku proti migrantom a vytvorila negatívne pozadie o utečencoch a migrantoch. Po príchode do vlády táto strana pokračuje v rétorike proti utečencom, pričom ukrajinských migrantov používa ako odôvodnenie prečo neprijímať utečencov z iných krajín v rámci kvót Poľska. Poľskí politici tvrdia, že Poľsko prijalo od 1 do 2 miliónov ukrajinských utečencov³⁷, a preto nemôže prijať utečencov zo Sýrie. Poľsko okrem toho zrušilo *poľskú migračnú politiku*³⁸ a uviedlo, že je potrebná nová politika, ktorá by spĺňala požiadavky tejto doby. Táto politika je podľa zástupcov úradu vo fáze vývoja, ale kedy bude odprezentovaná nie je známe. Vláda tiež prestala pridelať finančné prostriedky EÚ na integráciu migrantov pre mimovládne organizácie³⁹. Finančné prostriedky boli poskytnuté najmä zástupcom miestnych samospráv. Iba malý počet mimovládnych organizácií boli vyzvaný, aby spolupracovali pri vykonávaní integračných opatrení.

Rétorika o ukrajinskej migrácii závisí od toho, ktorú časť vlády alebo ministerstva predstavujú politici. Vo všeobecnosti je rétorika dvojaká. Na jednej strane politici tvrdia, že Poľsko prijalo 1-2 milióny ukrajinských utečencov (alebo v neskoršej verzii, ukrajinských ekonomických migrantov) a na druhej strane politici z ministerstiev zodpovedných za trh

³⁶Iza Chmielewska, Grzegorz Dobroczycki, Adam Panuciak, Obywatele Ukrainy pracujący w Polsce – raport z badania. Warsaw 2017. https://www.nbp.pl/aktualnosci/wiadomosci_2018/obywatele-Ukrainy-pracujacy-w-Polsce-raport.pdf

³⁷<http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114871,19504967,milion-uchodzcow-z-ukrainy-liczby-mowia-zupelnie-co-innego.html>

³⁸<https://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/blaszczak-rzad-uniewaznil-dokument-w-sprawie-polityki-migracyjnej,725200.html>

³⁹Witold Klaus, Ewa Ostaszewska-Żuk, Marta Szczepanik, Jak wstrzymanie FAMI wpłynęło na organizacje wspierające cudzoziemców? Warsaw 2017. https://interwencjaprawna.pl/wp-content/uploads/2017/09/raport_po-FAMI_net.pdf

práce, rozvoj a ekonomiku tvrdia, že Poľsko potrebuje viac ukrajinských migrantov na trhu práce. Navyše je potrebné prilákať zamestnancov nielen z Ukrajiny, ale aj z Indie, Bangladéša a ďalších ázijských krajín. Teraz možno konštatovať, že napriek anti-imigračnej rétorike politických lídrov, ako aj prepusteniu Pavla Chornžého (Pavel Choraży)⁴⁰, námestníka ministra investícií a rozvoja, sa uznala potreba migrantov aj z ázijských krajín, preto Poľsko začalo prijímať migrantov aj z Ázie. Poľsko má najotvorenejší prístup na trh práce v EÚ, najmä pokiaľ ide o dočasnú prácu pre občanov krajín Východného partnerstva, a Ukrajinci sú hlavnou skupinou, ktorá využíva túto príležitosť na prácu v Poľsku aj ako prístup do EÚ.

Osobitnou otázkou v súvislosti s postojom voči Ukrajine a Ukrajincom v Poľsku je, že strana pri moci zaviedla otázku historickej spomienky na poľsko-ukrajinské konflikty počas druhej svetovej vojny do súčasnej politiky. Poľskí politici tiež tvrdia, že napätie medzi oboma krajinami je spôsobené nadmerným nacionalizmom v modernej Ukrajine. Minister zahraničných vecí Witold Waschikovský (Witold Waszczykowski) napríklad, rovnako ako iní politici, argumentoval, že "Ukrajina s Banderom nevstúpi do EÚ"⁴¹.

Takéto vyhlásenia zapríčiňujú pokles sympatií Poliakov voči iným občanom v Poľsku. Šíria ich aj médiá a podporujú pravicovo nacionalistické hnutia v Poľsku s ich protipristaňovaleckými a anti-ukrajinskými sloganmi. Úroveň sympatií voči Ukrajincom sa v porovnaní s rokom 2013 znížila o 20%⁴². Štatistiky polície a výskumu ukazujú nárast nenávistných prejavov a zločinov z nenávisťi voči ľuďom inej národnosti, náboženstva alebo farby pleti⁴³.

2.2. Mýty o pracovnej migrácii z Ukrajiny do Poľska

Pol'sko prijíma ukrajinských utečencov

Pochybné tvrdenie: Poľská premiérka Beata Śidło (Beata Szydło) počas debát v Európskom parlamente o situácii v Poľsku 19. januára 2016 uviedla, že „keď hovoríme o migrácii a prisťahovalcoch, Poľsko prijalo asi milión utečencov z Ukrajiny“⁴⁴. Dňa 4. júla 2018, nasledujúci poľský premiér Mateusz Morawiecki (Mateusz Morawiecki) v Európskom parlamente tiež uviedol, že „Poľsko sa stalo novým domovom pre jeden a pol milióna ukrajinských občanov. Nie sú registrovaní ako utečenci, pretože naše predpisy im umožňujú získať pracovné povolenie. Fakticky tvrdil, že ukrajinskí migranti v Poľsku sú utečencami. Vo februári 2019 Morawiecki vo svojom rozhovore pre francúzsky denník Le Figaro povedal: "Mal by som pripomenúť, že sme prijali 1,5 milióna Ukrajincov a 10% z nich pochádzalo z Donbasu, kde je vojna".

⁴⁰ <http://wyborcza.pl/7,75398,23921340,dymisja-wiceministra-inwestycji-i-rozwoju-bo-uznal-imigracje.html>

⁴¹ <https://wpolityce.pl/polityka/347083-waszczykowski-dla-wsieci-o-stosunkach-polsko-ukrainskich-nasz-przekaz-jest-bardzo-jasny-z-bandera-do-europy-nie-wejdziecie>

⁴² Jacek Kucharczyk, Agnieszka Łada, Polacy a inni Europejczycy. Dystans społeczny na przykładzie Francuzów, Niemców, Ukraińców i Włochów. Warsaw 2018. P. 18. https://www.isp.org.pl/uploads/download/polacy-a-inni-europejczycy_pl_1554980960.pdf

⁴³ <http://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwno-13/63613,Publiczne-propagowanie-faszyzmu-nawolywanie-do-nienawisci-art-256.pdf>

⁴⁴ <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114871,19504967,milion-uchodzcow-z-ukrainy-liczby-mowia-zupelnie-co-innego.html>

Existujú ďalšie početné vyhlásenia poľských politikov z vládnucej strany o prijatí "ukrajinských utečencov" alebo "ekonomických migrantov", kde sa počet pohyboval od niekoľkých stoviek do dvoch miliónov, a pojmy "migrant" a "utečenec" boli zamieňané.

Skutočnosť: Tieto vyhlásenia poukazujú na zneužitie pojmov „utečenec“, „migrant“ a „prijatý“. Úrad pre zahraničné veci v Poľsku ukazuje, že v roku 2015, pred odstúpením Beaty Šidlo, iba dvaja Ukrajinci dostali štatút utečenca, zatiaľ čo 47 ľudí získalo medzinárodnú ochranu a „tolerovaný pobyt“ (tolerated stay), ale nie 1 milión. Celkovo od 1. januára 2014 do 1. marca 2019 Poľsko udelilo štatút utečenca 107 Ukrajincom, medzinárodnú ochranu a „tolerovaný pobyt“ (tolerated stay) 426 Ukrajincom.

Poľskí úradníci používajú pojmy „utečenci“ a „migranti“ ako zameniteľné. Beata Šidlo povedala, že 1 milión Ukrajincov, ktorí údajne prišli do Poľska, sú "utečenci". Podľa ministerstva zahraničných vecí poľské konzuláty vydali v roku 2015 Ukrajincom 922 240 víz, z toho 456 085 schengenských a 466 155 národných, čo znamená, že Ukrajinci prišli do Poľska alebo majú v úmysle pracovať, študovať, cestovať alebo sa stretnúť so svojimi rodinami, ale nie ako utečenci. Ďalším problémom je, či znamená ten 1 milión víz, že 1 milión ľudí prišlo do Poľska a zostali tam, či prišli na krátkodobú návštevu, alebo či išli do iných krajín EÚ. Nie sú k dispozícii žiadne údaje o tejto skutočnosti, pretože ukrajinská migrácia do Poľska je prevažne krátkodobá a kruhová.

Premiér tvrdí, že Poľsko "prijímalo" ukrajinských migrantov alebo utečencov. Prijatie znamená poskytnutie nejakej podpory na integráciu, ale v prípade ukrajinských migrantov (v prípade Beaty Šidlo boli nazývaní „utečenci“) bolo nepravdepodobné, že im bola poskytnutá aspoň nejaká integračná pomoc. Jedinou podporou je niekoľko jazykových kurzov a informácií o legalizácii poskytovaných občianskymi organizáciami, najmä vo veľkých mestách a nedostatočným štátnym financovaním. Vláda považuje ukrajinskú pracovnú migráciu za humanitárnu pomoc, v skutočnosti však migranti vyplňujú medzery na poľskom trhu práce, platia dane a podporujú poľské hospodárstvo bez toho, aby dostali podporu na integráciu.

Ludia zomierajú kvôli nekvalifikovaným ukrajinským zdravotným sestram

Pochybné tvrdenie: Podpredseda poľského Sejmu Stanisław Tyśka (Stanislaw Tyszka) (strana Kukiz15) 27. mája 2018 počas rozhovoru o zdravotných sestrah povedal: „Nedostatok zamestnancov v nemocniciach je obsadený pracovníkmi z Ukrajiny, ktorí majú často nižšiu kvalifikáciu. Preto ľudia zomierajú. Lekári to nepovedia priamo. Som povinný to povedať“⁴⁵.

Skutočnosť: Ministerstvo zdravotníctva konštatovalo, že nemajú žiadne registrované úmrtia v dôsledku lekárskeho chýb zo strany ukrajinských zdravotných sestier alebo nedostatku profesionality. Poľské nemocnice používajú len tie sestry z Ukrajiny, ktoré majú potrebnú kvalifikáciu, podobne ako poľské zdravotné sestry. Proces získania práva na prácu v tejto profesii je veľmi komplikovaný, preto sa nie veľa ukrajinských zdravotných sestier rozhodlo pokračovať v práci a získať také právo. Najvyššia komora sestier a pôrodných

⁴⁵ <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/tyszka-o-ukrainskich-pielegniarkach-ministerstwo-zdrowia-odpowiada,843302.html>

asistentiek tvrdí, že k 31. decembru 2017 pracovalo v Poľsku 82 sestier a 8 pôrodných asistentiek z Ukrajiny. Vo všeobecnosti právo pracovať ako lekár v Poľsku (vrátane štážistov) malo 1 142 cudzincov, z toho 314 ukrajinských občanov.

Ukrajinskí pracovní migranti berú prácu Poliakov

Pochybné tvrdenie: Ukrajinskí pracovní migranti berú pracovné miesta Poliakov a kvôli nim nedochádza k nárastu miezd v Poľsku. Ak prvé vyhlásenie patrí zástupcom správneho a nacionalistického diskurzu, potom sa druhé vyhlásenie objavuje v médiách, správach a vyhláseniach odborníkov zaoberajúcich sa otázkami trhu práce.

Skutočnosť: Od roku 2013 sa úroveň nezamestnanosti v Poľsku neustále znižuje. Eurostat ukazuje, že v januári 2019 dosiahla 3,7%. V dôsledku vývoja ekonomiky a starnutia obyvateľstva Poľska do roku 2025 bude zároveň chýbať 1,5 milióna pracovníkov⁴⁶. Dnes Poľsko potrebuje viac pracovnej sily, než je v súčasnosti na trhu práce, vrátane Poliakov, Ukrajincov a iných pracovných migrantov. Už začína priťahovať pracovných migrantov z ázijských krajín. Vyhlásenia, že migranti odnášajú pracovné miesta teda nie sú pravdivé.

Situácia s vyhlásením "kvôli migrantom sa nezvyšujú mzdy" je zložitejšia. Za posledných päť rokov Poľsko zažíva neustály rast miezd, ale odborníci z Národnej banky Poľska a ďalších finančných inštitúcií argumentujú, že takýto rast sa spomaľuje v dôsledku prílevu ukrajinských pracovných migrantov do Poľska a ich ochoty pracovať za najnižšie mzdy^{47,48}.

Vysvetlenie, že pracovní migranti spomaľujú rast miezd, je však zjednodušujúce. Prílev ukrajinských migrantov je jednou z transformácií, ktoré sa v posledných rokoch udiali na poľskom trhu práce. Poľské spoločnosti, aby boli konkurencieschopné na európskom trhu, ponúkajú lacnejšie služby, najmä v oblasti dopravy a logistiky. Tieto spoločnosti hľadajú lacnejších pracovníkov, ktorí súhlasia s vykonávaním prekarnej práce (nestabilná a negarantovaná), znížením miezd a predĺžením pracovného času. Pracovní migranti sa snažia zarobiť čo najviac za krátke obdobie platnosti povolení. Preto sa zamestnávajú na pracovných miestach. Za posledných päť rokov však došlo k ďalšej zmene, ktorá zmenila trh práce - nárast počtu agentúr dočasného zamestnávania (TWA). Zvýšili svoju prítomnosť na trhu práce v Poľsku a v dôsledku toho môžeme hovoriť o inštitucionalizácii dočasného zamestnávania pre Poliakov a migrantov. Väčšina Ukrajincov využila služby TWA pri práci v Poľsku.

K 20. marcu 2019 je v Poľsku 3 043 agentúr dočasného zamestnávania (TWA). Posielajú pracovníkov poľským a zahraničným spoločnostiam. Ich cieľom je zarábať čo najviac prostredníctvom poskytovania lacnej pracovnej sily. Nie sú ochotní platiť mzdy viac ako minimum a neustále sa snažia minimalizovať náklady na prácu. Napríklad, aby sa neplatilo viac za víkendovú prácu, takéto spoločnosti najímajú víkendových pracovníkov, ktorí pracujú len cez víkendy a dostávajú minimálnu mzdu. Zamestnávajú pracovníkov ako v Poľsku, tak aj v zahraničí za minimálnu mzdu. Výsledkom je, že pracovní migranti pracujú na nízko platených pracovných miestach, ale nemajú mechanizmy a kolektívne zastupovanie pri

⁴⁶ Report of PwC. <https://www.pwc.pl/pl/media/2019/2019-01-22-luka-rynek-pracy-2025-pwc.html>

⁴⁷ <https://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/artukul/zarobki-wynagrodzenia-zatrudnienie-dane-gus,217,0,2411225.html>

⁴⁸ https://www.nbp.pl/polityka_pieniezna/dokumenty/raport_o_inflacji/raport_listopad_2018.pdf

rokovaniach o mzdách. Odbory sa len nedávno začali zaoberať právami pracovných migrantov. Možno teda konštatovať, že migranti ovplyvňujú mechanizmy spomaľovania rastu miezd ako objekty, ale nie sú dôvodom takéhoto procesu. Rovnako, Národná banka Poľska predpovedá rast miezd v najbližších dvoch rokoch napriek rastúcej prítomnosti ukrajinských pracovníkov na trhu práce.

2.3. Základné údaje o ukrajinskej pracovnej migrácii do Poľska

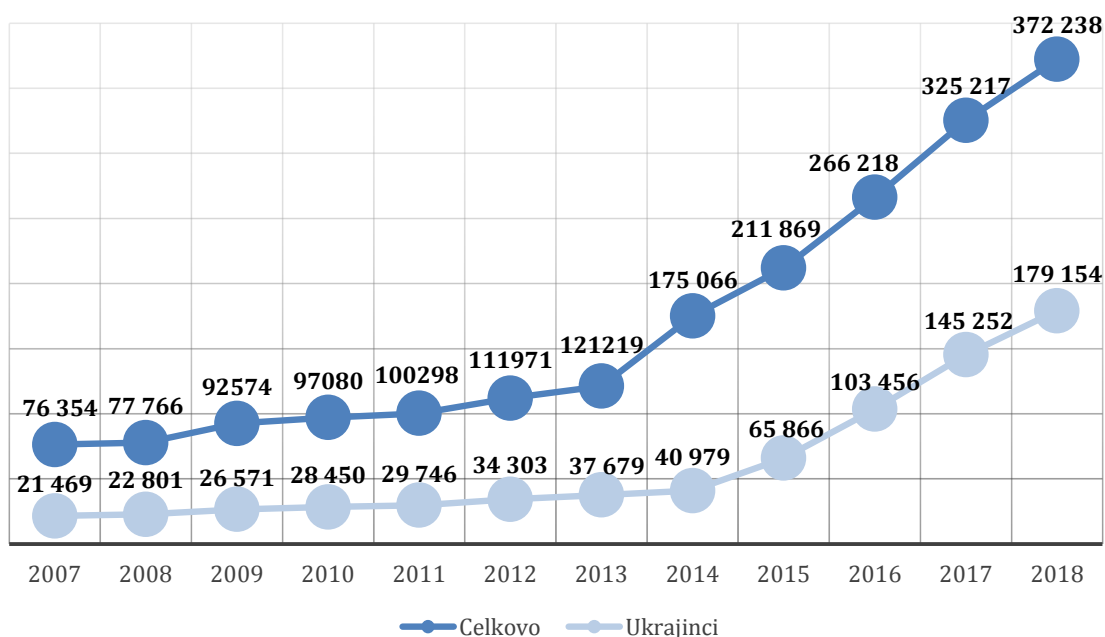
Presný počet ukrajinských občanov s legálnym pobytom v Poľsku nie je známy z dôvodu časovej a kruhovej povahy tejto migrácie. Ukrajinci často kombinujú rôzne povolenia na pobyt a bezvízový styk, preto sa jedna osoba môže objaviť v štatistike rôznych inštitúcií. 179 154 Ukrajincom bolo v roku 2018 udelené povolenie na pobyt v Poľsku. Väčšina dočasných povolení vydaných v roku 2017 a 2018 súvisí s prácou (77% a 73%)⁴⁹.

Poľsko poskytuje relatívne jednoduchý prístup na trh práce pre dočasných pracovných migrantov. Väčšina z nich sú Ukrajinci, ktorí aby získali pracovné vízum musia dostať *Vyhlásenie o zamestnaní cudzinca* (v rokoch 2007-2017 to bolo *Vyhlásenie o úmysle zamestnať cudzinca*) od zamestnávateľa. Po získaní víza majú právo pracovať 6 mesiacov. Vyhlásenie je platné 12 mesiacov.

Pracovné a schengenské víza na poľských konzulátoch na Ukrajine

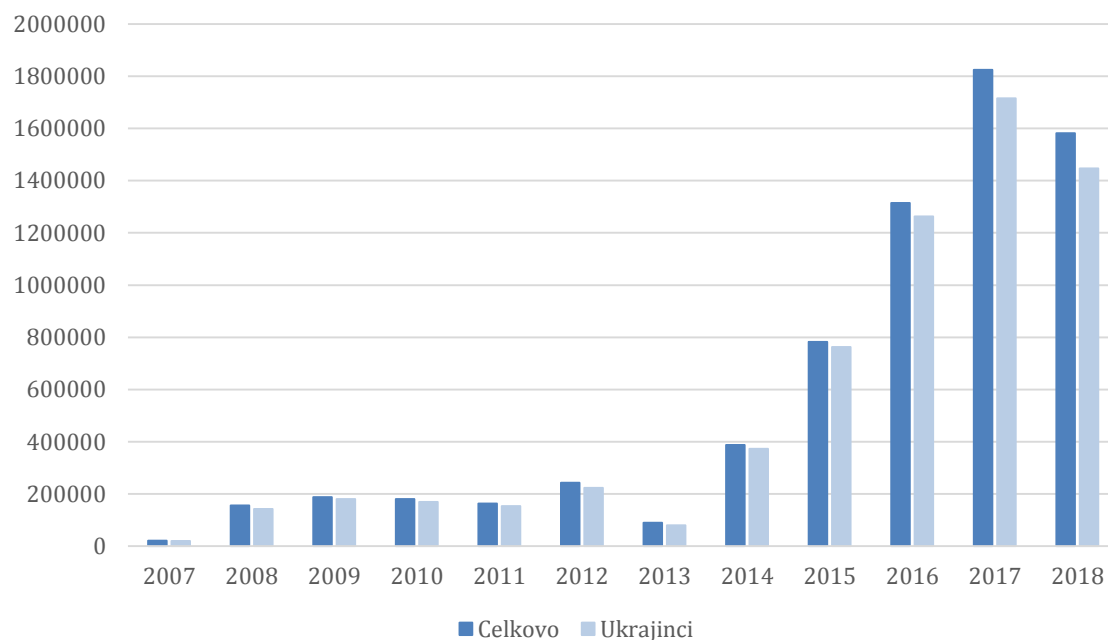
V roku 2017 dostali ukrajinskí občania 1,15 mil. víz v porovnaní s 1,36 mil. v roku 2016. V roku 2018 sa počet víz pre ukrajinských občanov znížil na 876 064. To možno vysvetliť zavedením bezvízového režimu 11. júna 2017.

Diagram 1. Počet Ukrajincov, ktorí mali povolenie na pobyt v Poľsku v rokoch 2007-2018



⁴⁹ Zdroj: Úrad zahraničných vecí.

Diagram 2. Štatistika vyhlásení vydaných ukrajinským občanom v rokoch 2007-2018⁵⁰



Občianstvo

Do roku 2012 patrilo právo prideľovať štátne občianstvo prezidentovi štátu, proti ktorému sa nemožno odvolať. Od roku 2012 zástupca miestnej samosprávy, teda vojvoda, dostal právo vydať rozhodnutie o občianstve. Nižšie sú uvedené štatistiky o naturalizácii v Poľsku v rokoch 2009 až 2012 (rozhodnutie prezidenta) a 2013 až 2017 (rozhodnutia schválené prezidentom, vojvodami a ministrom vnútra a správy)⁵¹.

Tabuľka 3. Naturalizácia v Poľsku

<i>Krajina pôvodu</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013*</i>	<i>2014*</i>	<i>2015*</i>	<i>2016*</i>	<i>2017*</i>
Celkovo	2,503	2,926	3,445	3,792	4,782	4,939	4,435	4,569	4,585
Ukrajina	877	992	1,086	1,196	1,667	1,918	2,012	2,096	2,410

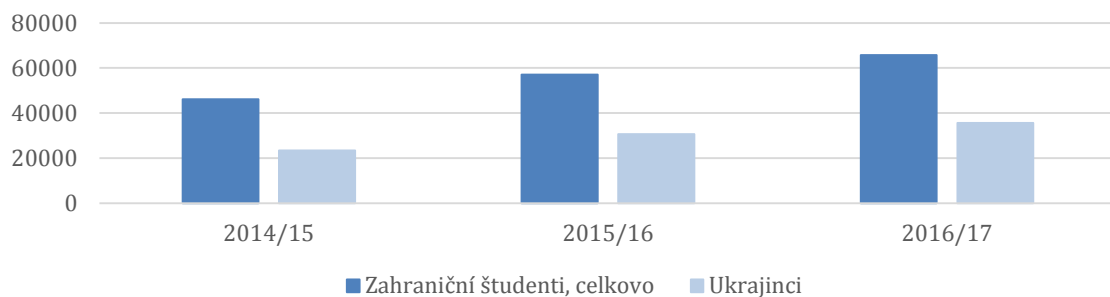
⁵⁰Zdroj: Ministerstvo rodiny, práce a sociálnej politiky

⁵¹Poľsko / Centrálny štatistický úrad, Rocznik Demograficzny 2017 [2017 demografický ročník], c. 454

Počet ukrajinských študentov

Počet ukrajinských študentov v Poľsku neustále rastie, najmä po roku 2014. v oblasti zahraničných študentov v Poľsku (vrátane Ukrajincov) a absolventov poľských vysokých škôl zistili, že Ukrajinci väčšinou plánujú zostať v Poľsku alebo v iných krajinách EÚ a len malý počet z nich plánuje návrat na Ukrajinu⁵².

Diagram 3. Ukrajinskí študenti v Poľsku⁵³



Segmenty trhu práce, kde sú najviac zapojení ukrajinskí občania, veková a pohlavná štruktúra ukrajinských migrantov v roku 2018

Ukrajinskí dočasní migranti dostali vyhlásenie o zamestnaní v týchto oblastiach: 1) priemyselné spracovanie; 2) stavba; 3) „administratívne služby a podpora činností“ (to znamená, že zamestnanci sú zamestnaní prostredníctvom TWA a pracujú v rôznych sektoroch); 4) doprava a logistika.

Vekové skupiny ukrajinských občanov, ktorí dostali tieto vyhlásenia: 1) 25-34 rokov, 2) 35-44 rokov, 3) do 24 rokov a 4) 45-54 rokov. Ženy tvoria 1/3 všetkých ukrajinských migrantov, ktorí dostali vyhlásenia v roku 2018.

Postoj k pracovnej migrácii z Ukrajiny

Niekoľko inštitúcií vykonáva pravidelný výskum postojov Poľakov k niektorým národom, vrátane Ukrajincom. Inštitút pre verejné otázky vo svojom výskume poukázal na zvýšenie pozitívneho postoja voči Ukrajincom v rokoch 2000 až 2013. Ale ich najnovší výskum však ukazuje, že sympatie klesli o 20% v porovnaní s rokom 2013. Takéto zmeny možno vysvetliť "politikou historickej pamäte", ktorú vládna strana "Právo a spravodlivosť" realizuje vo vzťahu k Ukrajine od príchodu k moci v roku 2015. V dôsledku toho sa politické vzťahy medzi Poľskom a Ukrajinou stali komplikovanejšími a staré stereotypy sa stali silnejšími pokiaľ ide o Ukrajincom, napríklad „Ukrajinci berú prácu Poľakov“⁵⁴.

⁵²Viac: "Vysoko kvalifikovaní migranti na poľskom trhu práce." Výskumná správa 2014-2015 "ed. Joanna Konechna-Salamatin. Varšava, 2015; Ukrajinskí študenti v Poľsku: Zásady angažovanosti, integrácia, motivácia a plány študentov, CEDOS, Kyjev 2018.

⁵³ Vzdelávanie v Poľsku (Study in Poland)

⁵⁴ <https://www.isp.org.pl/pl/publikacje/polacy-a-inni-europejczycy>

Priemerná mzda pracovného migranta / priemerná mzda na trhu práce, na ktorej sa najviac podieľajú ukrajinskí občania

Otázka platov ukrajinských migrantov je kontroverzná a špekulatívna. Vyšetrovanie agentúry dočasného zamestnania PersonnelService ukazujú, že v druhej polovici roku 2018 zarobilo 30,4% Ukrajincov 2501-3000 zlotých mesačne netto, 29,7% zarobilo 3001-3500 zlotých, 19,7% dostalo 1551-2500 zlotých, 15,5% malo viac ako 3501 zlotých a 4,7% menej ako 1550 zlotých. Priemerný zárobok v Poľsku v roku 2018 predstavoval 4 864 zlotých, čo je približne 3500 zlotých netto za mesiac. Takže asi 30% Ukrajincov, ktorí pracovali na TWA zarobilo priemernú mzdu. Ale väčšina ukrajinských migrantov pracuje v súlade s občianskym právom, nie zákonníkom práce, to znamená, že pracujú na základe občianskoprávnej zmluvy, samostatnej zárobkovej činnosti a zamestnania prostredníctvom dočasných agentúr. Väčšine ukrajinských pracovníkov sa platí za hodinu alebo za jednotku práce, a aby získali takú mzdu akú dostanú Poliaci, mali by pracovať 10-12 hodín denne, 6 dní v týždni. Poliaci často nepracujú prostredníctvom agentúry, ale na základe zamestnaneckej zmluvy, ktorá je upravená zákonníkom práce. Pracujú 40 hodín týždenne za rovnakú mzdu⁵⁵.

Počet Ukrajincov v Poľsku, vypočítaný pomocou smartfónov

Spoločnosť Selectivv, ktorá sa špecializuje na výskum praxi používania smartfónov, konštatovala, že v januári 2019 bolo v Poľsku 1 270 398 Ukrajincov, čo predstavuje 3,5% z celkového počtu obyvateľov. Pri práci s týmito údajmi je však potrebné mať na pamäti, že táto metóda má určité obmedzenia⁵⁶.

Myroslava Kerik, Nadácia Naš vyber, Poľsko

⁵⁵Viac informácií o tomto. v správe Národnej banky Poľska, Iza Chmielewska, Grzegorz Dobrocze, Adam Panuciak, Obywatele Ukrainy pracujący w Polsce – raport z badania Warsaw 2017

https://www.nbp.pl/aktualnosci/wiadomosci_2018/obywatele-Ukrainy-pracujacy-w-Polsce-raport.pdf

⁵⁶ Viac informácií o tomto. <http://wyborcza.pl/7,156282,24522397,smartfony-policzyly-ukraincow-ile-ukrainek-planuje-miec-dzieci.html>

3. MIGRÁCIA Z UKRAJINY DO ČESKEJ REPUBLIKY - MÝTY A FAKTY

3.1. Migrácia z Ukrajiny do Českej republiky vo verejnej diskusii

Ukrajina a Česká republika majú dlhú históriu migračných vzťahov trvajúcich najmenej 150 rokov. Od roku 1990 je migrácia z Ukrajiny do Českej republiky spojená s ekonomickými dôvodmi. V poslednej dobe sa však táto situácia zmenila, pretože české médiá a politici niekedy spájajú ukrajinskú migráciu so situáciou na východe Ukrajiny. V prvej časti tejto kapitoly popíšeme špecifiká ukrajinskej migrácie spôsobené bezpečnostnými faktormi, najmä to, ako tento typ migrácie komentujú českí politici, a ako to súvisí s migráciou pracovných síl.

Niektorí českí politici využívajú utečencov z východnej Ukrajiny ako ospravedlnenie, aby neposkytovali medzinárodnú ochranu (azyl alebo doplnkovú ochranu) pre utečencov zo Stredného východu. Najmä títo politici tvrdia, že utečenci z Ukrajiny by mali mať prednosť pred inými utečencami. Napríklad prezident Českej republiky Miloš Zeman sa vyjadril o ukrajinských utečencoch ako o „pracovitých a kultúrne blízkych nám“, na rozdiel od utečencov z Blízkeho východu. Typický príklad tejto pozície ukázal aj český premiér Andrej Babiš: keď sa ho pýtali, či by Česká republika poskytla útočisko 50tým sýrskym sirotám, Babiš odpovedal: „A keď hovoríme o sirotách, prečo niektorí ľudia zabudli na vojnu na Ukrajine? Nie sú tam žiadne siroty? Prečo by sme sa mali starať o Sýrčanov?“⁵⁷

V roku 2014 prudko vzrástol počet ukrajinských občanov, ktorí dostali jednu z foriem medzinárodnej ochrany v Českej republike. V roku 2014, keď sa konflikt podporovaný Ruskom začal vo východnej časti Ukrajiny, Česká republika udelila azyl 25 ukrajinským občanom a ďalších 119 Ukrajincov získalo dodatočnú ochranu. Kulminácia bola v roku 2015, keď 7 ukrajinských občanov dostalo azyl a 174 dodatočnú ochranu. Odvtedy počet schválených žiadostí o medzinárodnú ochranu výrazne poklesol - v roku 2018 bolo udelených iba 6 azylov ukrajinským občanom a iba 12 dodatočných ochranných opatrení. Celkovo je počet občanov Ukrajiny s bydliskom v Českej republike ako osôb s medzinárodnou ochranou nevýznamný v porovnaní s počtom Ukrajincov žijúcich v Českej republike na základe povolení na prechodný, alebo trvalý pobyt.

Hlavným motívom ukrajinského prisťahovalectva do Českej republiky je zrejme ekonomický faktor. V súčasnosti českí politici využívajú ukrajinskú migráciu ako dôvod, aby utečencom z iných krajín vrátane Blízkeho východu neposkytovali medzinárodnú ochranu. V skutočnosti je táto politická rétorika iba výhovorkou, ktorá nie je podporovaná štatistickými faktami, najmä v posledných mesiacoch a rokoch, kedy sa výrazne znížil počet ukrajinských občanov, ktorým bola poskytnutá medzinárodná ochrana. Na základe našich skúseností zaujalo české ministerstvo vnútra tvrdý postoj k rozšíreniu dodatočnej ochrany (subsidiary protection), poskytovanej Ukrajincom skôr. Ministerstvo v súčasnosti odmieta žiadosti o predĺženie dodatočnej ochrany, pričom tvrdí, že Ukrajinci majú možnosť získať postavenie osôb vysídlených v rámci štátu - osôb prisťahovalcov v rámci krajiny na Ukrajine - a nemajú dôvod zdržiavať sa v Českej republike.

⁵⁷https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/andrej-babis-sirotci-syrie_1809151129_pj, <https://www.e15.cz/clanek/domaci/zeman-do-dobrovolnych-kvot-by-meli-byt-pocitani-i-ukrajinci-1228066>

Tabuľka 4. Poskytovanie azylu a dodatočná ochrana v Českej republike⁵⁸

<i>Rok</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
Počet žiadostí o azyl	707	1156	1525	1478	1450	1702
Počet a podiel žiadostí o azyl, občanov Ukrajiny	146 20,7%	515 44,4%	515 45,5%	507 34,3%	435 30%	415 24,4%
Počet osôb, ktorým bol udelený azyl, občania Ukrajiny	9	25	7	5	8	6
Počet ľudí, ktorým bola poskytnutá dodatočná ochrana, občania Ukrajiny	0	119	174	46	25	12

Tabuľka 5. Občania Ukrajiny, ktorí dostali povolenie na prechodný a trvalý pobyt v Českej republike

<i>Rok</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
Povolenia na prechodný pobyt - občania Ukrajiny	36591	30357	28416	29036	33992	46713
Povolenia na trvalý pobyt - občania Ukrajiny	68648	74031	77603	81209	83488	84996
Celkovo povolení na pobyt - cudzinci	441536	451923	467562	496413	526811	566931
Celkovo povolení na pobyt - občania Ukrajiny	105239 23,8%	104388 23,1%	106019 22,7%	110245 22,2%	117480 22,3%	131709 23,2%

3.2. Pracovná migrácia z Ukrajiny, štatistiky a jej obraz v médiách

Napriek tomu, že v Českej republike prebiehajú diskusie o migrácii z Ukrajiny v dôsledku bezpečnostných faktorov, ako je uvedené v I. časti, české médiá sa tradične viac zameriavajú na problematiku ukrajinskej pracovnej migrácie. Každý migračný proces je sprevádzaný faktormi "štuchanec" a "príťažlivosť". Faktory "štuchanca" sú faktory, ktoré povzbudzujú ľudí, aby opustili svoju krajinu. V kontexte migrácie z Ukrajiny sú takými faktormi neuspokojivá ekonomická situácia, nedôvera voči politikom, strach z organizovanej trestnej činnosti a nízka úroveň ochrany práv pracovníkov. Faktory „príťažlivosti“ sú dôvody,

⁵⁸All tables based on *Reports on the situation of migration and integration by the Ministry of Interior of the Czech Republic* (<https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/vyrocní-zpráva-o-situaci-v-oblasti-migrace-a-integrace.aspx>)

prečo sa migranti snažia presťahovať do konkrétnej krajiny. Hlavnými dôvodmi migrácie ukrajinských občanov do Českej republiky je relatívne stabilná a priaznivá ekonomická situácia, kultúrna a jazyková podobnosť a dlhá história procesov vzájomnej migrácie⁵⁹.

Tieto štatistiky ukazujú niekoľko trendov v oblasti pracovnej migrácie. Počet občanov Ukrajiny pracujúcich v Českej republike rastie v absolútnych číslach aj v percentuálnom vyjadrení. Počet Ukrajincov, ktorí podnikajú, sa trochu zmenšil. Namiesto toho rastie počet študentov⁶⁰. Tento trend je pravdepodobne spôsobený neustálym zvyšovaním počtu občanov Ukrajiny s trvalým pobytom v Českej republike na základe povolenia na trvalý pobyt, čo môže naznačovať, že Ukrajinci stále viac zvažujú Českú republiku ako krajinu na presídlenie, a preto tam mnohí ukrajinskí občania zoberajú aj svoje rodiny⁶¹. Ukrajinskí občania sústreďujú svoju prácu v Českej republike v spracovateľskom priemysle, stavebníctve a v sezónnych prácach⁶².

System zamestnanosti

Napriek tomu, že migrácia z Ukrajiny do Českej republiky je spôsobená hlavne ekonomickými dôvodmi a napriek tomu, že politici ako Andrej Babiš alebo Miloš Zeman vo svojich vyhláseniach obhajujú ukrajinskú migráciu, české orgány zostávajú relatívne prísne, pokiaľ ide o Žiadosť o pracovnú kartu, ktorá umožňuje pracovať v Českej republike. Ako vieme, tento postup je v súčasnosti mimoriadne zložitý. Štandardná žiadosť o pracovnú kartu sa podáva prostredníctvom konzulátu Českej republiky. Podávanie žiadostí Ukrajincami však bolo zaťažené značnými ťažkosťami, za čo sú české orgány kritizované českými podnikateľmi, najmä teraz, keď je veľmi ťažké nájsť pracovníkov v krajine z dôvodu extrémne nízkej miery nezamestnanosti⁶³.

Podávanie dokumentov na pracovnú kartu je možné len prostredníctvom Konzulátu Českej republiky vo L'vove, ktorý môže prijať 15 žiadostí týždenne. Rezervácia pred termínom podania je veľmi komplikovaná a podľa informácií získaných od našich ukrajinských klientov, tento postup je spojený s korupciou.

"Projekt Ukrajina" a "Režim Ukrajina" ("Ukraine Project" a "Ukraine Mode")

Väčšina pracovných kariet sa vydáva prostredníctvom tzv. programov "Projekt Ukrajina" a "Režim Ukrajina" ("Ukraine Project" a "Ukraine Mode"). Oba projekty realizuje Ministerstvo zahraničných vecí a Ministerstvo priemyslu Českej republiky. Účelom projektu „Režim Ukrajina“ je zjednodušiť proces podávania žiadostí o pracovné karty pre kvalifikovaných odborníkov, zatiaľ čo "Projekt Ukrajina" sa zameriava na vysoko kvalifikovaných pracovníkov.

⁵⁹ p. 54-5, Drbohlav, Dušan, ed. *Ukrajinská pracovní migrace v Česku: migrace - remittance - (rozvoj)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2995-7.

⁶⁰ Správy o situácii v oblasti migrácie a integrácie Ministerstva vnútra Českej republiky
<https://www.mvcr.cz/migrace/docDetail.aspx?docid=21620122&doctype=ART>

⁶¹ Stanovisko autora vychádza zo štatistík Ministerstva vnútra Českej republiky. Napríklad v Českej republike dochádza k nárastu počtu ukrajinských detí navštevujúcich predškolské, základné a stredné školy

⁶² p. 59-60, Drbohlav, Dušan, ed. *Ukrajinská pracovní migrace v Česku: migrace - remittance - (rozvoj)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2995-7.

⁶³ https://www.czso.cz/csu/czso/zamestnanost_nezamestnanost_prace

**Tabuľka 6. Občania Ukrajiny v Českej republike - zamestnanosť
a podnikanie**

<i>Rok</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>
Vlastníci pracovných kariet	-	9138	14391	24753
Vlastníci pracovných kariet - občania Ukrajiny	-	4807 (52,2%)	6587 (45,8%)	11382 (46,6%)
Podnikatelia - cudzinci (celkovo)	83569	83862	85628	87228
Podnikatelia - občania Ukrajiny	23639 (28,3%)	22796 (27,2%)	22150 (25,9%)	21746 (24,9%)
Zamestnaní cudzinci	260999	323244	382889	472354
Zamestnaní cudzinci - občania Ukrajiny	35319 (13,5%)	41847 (12,9%)	54571 (14,3%)	81695 (17,3%)

Zvláštnosťou týchto projektov je to, že zamestnávateľ najprv požiada Českú republiku a po určitom „predbežnom schválení“ žiadosti budú potenciálni zamestnanci pozvaní na konzulát, aby podali žiadosť o pracovnú kartu. Tento systém bol vytvorený predovšetkým na elimináciu korupcie, ku ktorej dochádzalo pri žiadosti o povolenie na pobyt, ako aj na celkové zrýchlenie konania. Avšak, v zásade sa nič nezmenilo: napríklad v roku 2017 bol termín pre vydanie pracovnej karty prostredníctvom projektu "Projekt Ukrajina" a "Režim Ukrajina" viac ako štyri mesiace. Obidva projekty majú zároveň svoje obmedzenia, napríklad sa nemôžu zapojiť spoločnosti, ktoré zamestnávajú menej ako 6 ľudí alebo existujú menej ako dva roky⁶⁴.

Ako bolo uvedené vyššie, zamestnávatelia sú najväčší kritici byrokratických obmedzení v procese zamestnávania cudzincov ako aj nedostatočného počtu vydaných pracovných kariet. Napríklad predseda Obchodnej komory Českej republiky a bývalý minister priemyslu Vladimír Dlouhý uviedol, že 88% zamestnávateľov sa sťažuje na neprimeranú dĺžku procesu⁶⁵. Nielen kvôli sťažnostiam zamestnávateľov, ale aj kvôli rekordne nízkej nezamestnanosti, sa kvóta na vydávanie pracovných kariet v rámci programu „Projekt Ukrajina“ a „Režim Ukrajina“ neustále zvyšuje. V roku 2016 bola kvóta 3 800 zamestnancov z Ukrajiny, v roku 2017 to bolo 9 600 pracovníkov, v rokoch 2018 až 19 600 a v roku 2019 sa predpokladá, že toto číslo dosiahne 40 000 zamestnancov⁶⁶. Túto tendenciu podporuje aj predseda vlády Českej republiky Andrej Babiš, ktorého spoločnosti trustového fondu zamestnávajú značný počet Ukrajincov.

⁶⁴ <https://www.komora.cz/obchod-a-sluzby/prace-cizinci/rezim-ukrajina/>

⁶⁵ <https://www.businessinfo.cz/cs/clanky/dva-roky-od-spusteni-rezimu-ukrajina-program-pomohl-rade-firem-115433.html>

⁶⁶ <https://archiv.ihned.cz/c1-66295790-praci-v-cesku-muze-nove-ziskat-az-40-tisic-ukrajincu-rocne-podle-hospodarske-komory-by-ale-kvota-mela-byt-alespon-dvojnásobna>

Treba poznamenať, že Česká obchodná komora zriadila v L'vove podporné centrum, ktorého cieľom je na jednej strane pomôcť českým podnikateľom nájsť správnych zamestnancov na Ukrajine, na druhej strane pomôcť potenciálnym zamestnancom pri registrácii dokumentov. Ambicióznym cieľom tohto centra je nahradiť pochybné agentúry⁶⁷.

Nelegálne zamestnávanie

Kvôli nedostatku pracovnej sily a náročnosti byrokracie pre zahraničných pracovníkov často cudzinci v Českej republike pracujú nelegálne.

Počet zistených cudzincov z krajín mimo Európskej únie, ktorí v Českej republike nelegálne pracujú, narastá: v roku 2017 bolo objavených okolo 1900 osôb, potom v roku 2018 to už bolo 3 600 osôb. Pre porovnanie, minulý rok Štátny inšpektorát práce odhalil 700 občanov Českej republiky a ďalších 200 občanov z iných krajín EÚ, ktorí pracovali nelegálne. Podľa Asociácie pracovných agentúr v Českej republike (*“Association of Work Agencies in the Czech Republic”*) je v Českej republike až 250 000 nelegálnych pracovníkov zo zahraničia⁶⁸. Za nelegálne zamestnávanie bolo pokutovaných približne 1000 právnických osôb, celková výška pokút predstavovala viac ako 150 miliónov korún⁶⁹.

V roku 2018 sa dokázalo, že v Českej republike nelegálne zamestnávali 2 873 ukrajinských občanov, 285 vietnamských občanov a 197 moldavských občanov⁷⁰. Väčšina Ukrajincov, ktorí spadajú do tejto štatistiky, prišla do Českej republiky z Poľska, presný počet tých, ktorí prišli, však nie je známy.

Širokú publicitu získal v marci 2017 prípad spoločnosti Rohlík, najväčší online supermarket, v ktorom uskutočnila kontrolu cudzinecká polícia. Po kontrole bolo 74 občanov Ukrajiny zadržaných a okamžite deportovaných na jeden rok, pričom proti iným boli začaté konania o administratívnom vyhostení. Zadržaní zamestnanci „Rohlíka“ mali poľské víza, s ktorým mali nárok na prechodný pobyt v Českej republike, ale nemohli tu pracovať. V skutočnosti je to príklad veľmi bežnej situácie, keď občania Ukrajiny, ktorí majú víza v Poľsku, pracujú v Českej republike, aj keď im tento typ víza nedovoľuje to robiť. Mýtus, že poľské víza dávajú právo pracovať v Českej republike, je medzi ukrajinskými občanmi veľmi bežný a aktívne ho využívajú nezákonní sprostredkovatelia. Tento mýtus škodí nielen českým občanom, ale najmä podnikateľom, ako aj ukrajinským občanom, ktorí migrujú do Českej republiky.

Peter Bišof, Rada pre integráciu, Česká republika

⁶⁷ <https://www.khkmsk.cz/hospodarska-komora-otevrela-asistencni-kancelare-na-ukrajine-a-v-srbsku/>

⁶⁸ <https://archiv.ihned.cz/c1-66492970-u-nelegalu-to-mame-za-polovinu-a-hned-v-cesku-pracuje-nelegalne-az-ctvrt-milionu-cizincu-firmy-volaji-po-zjednoduseni-pravidel>

⁶⁹ Štátní úřad inspekce práce – Zpravodaj, number 1/2019, accessible at http://www.suip.cz/_files/suip-80e133d686b0d976fada930a5477ebfd/zpravodaj_1_19.pdf

⁷⁰ Vid. poznámka 68

4. MÝTY A STEREOTYPY O UKRAJINSKEJ PRACOVNEJ MIGRÁCII DO MAĎARSKA

4.1. Politický a sociálny kontext

Počas posledných 5-6 rokov prešla Ukrajina vážnymi krízovými obdobiami, ktoré ovplyvnili jej migračné procesy. Na jednej strane sa objavili utečenci z oblastí postihnutých ozbrojeným konfliktom. Na druhej strane, pripojenie Krymu Ruskom a ozbrojený konflikt podporovaný Ruskom v priemyselnej východnej Ukrajine vážne poškodili ekonomiku krajiny. Do roku 2016 bolo 10 tisíc ľudí zabitých počas vojny a 21 tisíc bolo zranených, a ukazovatele ukrajinskej ekonomiky v najviac krízovom roku 2015 klesli o viac ako 10%. Zároveň sa HDP na obyvateľa v porovnaní s predchádzajúcim rokom znížilo o 1 000 USD⁷¹.

Kríza zmenila migračnú situáciu na Ukrajine, čím zvýšila pohyb do krajín EÚ. Maďarsko sa stalo pre Ukrajincov atraktívnejšou destináciou kvôli geopolitickej polohe krajiny (blízkosť Maďarska - člen EÚ susediaci s Ukrajinou), vzhľadom na spoločnú históriu a národné vzorce týchto dvoch krajín (Zakarpatskí Maďari⁷²) a tiež preto, že Maďarsko, ktoré sa zotavilo z globálnej hospodárskej krízy v roku 2007, čelilo po roku 2015 vážnemu nedostatku pracovných síl v dôsledku rýchleho rastu výroby⁷³.

V kontexte situácie v Maďarsku je však dôležité poznamenať, že zintenzívnenie migrácie z Ukrajiny našlo krajinu v osobitnej historickej a politickej situácii. Európska migračná kríza, ktorá začala v roku 2015, nenechala Maďarsko stranou: Keďže krajina je na balkánskej migračnej ceste, v roku 2015 prešiel značný počet utečencov územím Maďarska. Tento proces sa rýchlo stal kľúčovou otázkou pre domácu politiku. V rétorike maďarskej vlády bol fenomén migrácie úzko prepojený s neistotou, nebezpečenstvom a zánikom obvyčajného a bezpečného svetového poriadku. Hoci Maďarsko je tranzitnou krajinou a nikdy nebolo skutočným miestom určenia pre utečencov a migrantov z Blízkeho východu, od roku 2015 tu anti-imigračné hlasy začali získavať viac a viac sily. Všeobecným názorom bolo, že utečenci opúšťajú svoje domovy z politických, bezpečnostných alebo ekonomických dôvodov, znamenajú len problémy, zbytočné zaťaženie a v mnohých prípadoch dokonca riziko a nebezpečenstvo pre sociálnu, kultúrnu a politickú stabilitu hostiteľských krajín.

Napriek tomu, že v posledných rokoch bola rétorika maďarskej vlády jednoznačne proti prisťahovalectvu, krajina začala v roku 2016 prijímať pracovníkov z Ukrajiny. Zároveň, na niektorých pozíciách cudzinci môžu pracovať 90 dní bez povolenia na zamestnanie⁷⁴. Hoci podľa niektorých odhadov pracuje v krajine viac ako 20 tisíc ukrajinských pracovných migrantov, mnohí sa domnievajú, že to nie je odpoveď na problémy trhu práce, pretože po nadobudnutí zručností pracovníci odchádzajú do západných krajín, ktoré ponúkajú vyššie mzdy.

⁷¹https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/projekty/ukrainian_migration_in_time_of_crisis.pdf

⁷²https://en.wikipedia.org/wiki/Hungarians_in_Ukraine

⁷³https://www.gki.hu/language/en/tag/national_economy/

⁷⁴https://hvg.hu/gazdasag/20181125_Huszezer_ukran_vendegmunkas_jott_Magyarorszagra

Okrem toho, vzťahy medzi maďarskými a ukrajinskými pracovníkmi tiež sú napäté. Existuje všeobecný názor, že po príchode do Maďarska pracujú Ukrajinci tvrdšie, pracujú viac nadčasov a dokonca aj bez zmluvy, ale v mnohých prípadoch (na rozdiel od maďarských pracovníkov) dostávajú bezplatné bývanie, prispievajú k zníženým mzdám, ľahko odchádzajú a majú problémy s kultúrnou aj jazykovou integráciou⁷⁵. V mnohých prípadoch napätiu tiež prispieva vnímanie, že Ukrajinci pracujú v podnikoch namiesto Zakarpatských Maďarov, "sľúbených" vládou. Treba poznamenať, že podľa prieskumu uskutočneného v roku 2016 pracovalo v zahraničí 12,7% Maďarov zo Zakarpatska, čo znamená, že 16-17 tisíc pracovníkov bolo zamestnaných v zahraničí. Viac ako polovica z nich v Maďarsku⁷⁶.

Ak to zhrnieme, vnímanie ukrajinských pracovných migrantov v Maďarsku je ambivalentné, a na to vplyva globálna zahraničná politická situácia, ako aj a konzistentná stratégia boja proti prisťahovalectvu z dielne maďarskej vlády.

4.2. Mýty o pracovnej migrácii z Ukrajiny

Fakty a oficiálne údaje o ukrajinských pracovných migrantoch často odporujú správam a fámam, ktoré sa šíria v médiách, ako aj vyhláseniam vlád príslušných krajín o tejto téme. V Maďarsku najväčší rozpor vo vzťahu k zahraničným pracovníkom spočíva v roztržke medzi rétorikou vedenou vládou, zameranou na voličov a skutočnou činnosťou v zahraničnej politike⁷⁷.

Napríklad podľa štatistík za rok 2017, 5 000 ukrajinských občanov získalo pracovné povolenie v súlade s vládny programom a 4 600 ľudí najmenej jeden mesiac už pracovalo Maďarsku⁷⁸. V roku 2016, bol vládou spustený špecializovaný program pre prilákanie ukrajinských pracovníkov, na ktorý sa vynaložilo 450 miliónov forintov⁷⁹ (43 miliónov UAH). V rámci programu vláda podpísala zmluvy s ukrajinskými sprostredkovateľskými zamestnaneckými spoločnosťami, otvorila úrady práce na Ukrajine, vytvorila databázy a dokonca zorganizovala prepravu pre pracovníkov z Ukrajiny. Medzitým premiér Maďarska Viktor Orbán pre Radio Kossuth povedal: „Nikdy sme nikoho nepozvali, nie byť pracovným migrantom, ani z akéhokoľvek iného dôvodu žiť s nami. Preto nie sme krajinou prisťahovalcov a Maďarsko sa nechce stať krajinou prisťahovalectva.“

Ale to všetko má aj druhú stranu, pretože politika bola zároveň zameraná na podporu ukrajinských pracovníkov prostredníctvom zjednodušenia právnych predpisov. Napríklad, vláda dovolila ukrajinským špecialistom pracovať v deficitných oblastiach (IT, vodiči, stavitelia, krajčíri, tesári, zdravotné sestry, atď.) Bez pracovného povolenia na dobu do troch mesiacov⁸⁰. Hoci vláda rozhodne odmieta prax prisťahovalectva, prijíma vážne opatrenia na prilákanie ukrajinských pracovníkov do Maďarska.

⁷⁵Pl: https://www.napi.hu/magyar_vallalatok/lecserelunk_tiket_ukranokra_mert_ok_olcsobbak_fesztseg_egy_multicegnel.657715.html

⁷⁶http://archive.bgazrt.hu/_dbfiles/htmltext_files/2/0000000572/metszetek_201801_02.pdf

⁷⁷ <https://kijev.mfa.gov.hu/page/munkavallalas-magyarorszagon>

⁷⁸ https://hvg.hu/gazdasag/20181204_Csak_szeptemberben_45_ezer_kulfoldi_munkavallalo_kopogtatott_a_magyar_hataron

⁷⁹https://index.hu/gazdasag/2018/10/04/a_sok_ukran_vendegmunkas_miatt_ukranul_tudo_magyarokat_keres_a_hankook/

⁸⁰ <https://www.vg.hu/gazdasag/szerbek-es-ukranok-viszik-hianyszakmakban-primet-708569/>

Imigrácie zahraničných pracovníkov sa týka aj ďalší rozšírený mýtus. V politickej rétorike o migrácii sa diskusia týka takmer výlučne žiadateľov o azyl z Afriky a Blízkeho východu - sú v diskurze zobrazené ako potenciálne hrozby. Pravdou však je, že prevažná väčšina občanov, ktorí nie sú občanmi EÚ a chcú pracovať alebo sa usadiť v Maďarsku, pochádzajú zo susedných krajín, najmä zo Srbska a Ukrajiny. Podľa Ústredného štatistického úradu Maďarska (HCSO) tak len v roku 2018 žilo v Maďarsku 2 400 srbských a 6 100 ukrajinských občanov. Aj keď sú ukrajinskí migranti v politickej komunikácii a médiách sotva pozorovateľní, predstavujú prevažnú väčšinu zahraničných pracovníkov, ktorí prichádzajú do Maďarska.

Napokon, údaje z HCSO tiež ukazujú, že drvivá väčšina tých, ktorí prichádzajú do Maďarska z Ukrajiny, nie sú utečencami z vojny, ale pracovníkmi. Podľa ich údajov od roku 2009 do roku 2017 ukrajinskí občania predložili iba 127 žiadostí o azyl, pričom najväčší počet (37) bol v roku 2014. Odvtedy toto číslo neustále klesá a hoci počet ukrajinských migrantov sa už zvýšil na tisíce ľudí, v roku 2015 bolo podaných len 28 žiadostí o azyl, v roku 2016 - 23 a v roku 2017 úrady dostali iba 7 takýchto žiadostí⁸¹.

4.3. Ukrajinská pracovná migrácia do Maďarska pred a po roku 2014

Podrobné informácie o počte občanov prichádzajúcich z Ukrajiny a dynamiku ich pobytu možno nájsť na výročných správach Ústredného štatistického úradu Maďarska o pohyboch obyvateľstva. Z nich môžeme zistiť, že počet ukrajinských občanov, ktorí majú oficiálny pobyt v Maďarsku, sa v období rokov 2007-2018 výrazne líši (*Tabuľka 6*). Ak v roku 2007 v Maďarsku žilo 15 866 ukrajinských občanov, v roku 2018 ich bolo len 10 503. Najmenší ukazovateľ bol po kríze, keď v Maďarsku v rokoch 2015-2017 žilo len okolo 6 000 Ukrajincov (dôvody na to sa budú posudzovať neskôr, berúc do úvahy údaje týkajúce sa práce).

Tabuľka 6. Občania Ukrajiny, ktorí boli v rokoch 2007 až 2018 v Maďarsku

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Spolu	15866	17289	17610	17241	16537	11894	10849	8317	6906	6749	5774	10503
Muži	7573	8594	8810	8551	7810	5803	5037	3615	2909	2908	2668	6162
Ženy	8293	8695	8800	8690	8727	6091	5812	4702	3997	3841	3106	4341

Zaujímavá je pohlavná štruktúra ukrajinských občanov, ktorí sú v Maďarsku. Medzi Ukrajincami, ktorí v rokoch 2007 až 2017 boli oficiálne v Maďarsku, prevládali ženy. Tento pomer sa zmenil len v roku 2018, ale zároveň veľmi významne; muži sa stali väčšinou, a ich počet sa zvýšil o 3494 v porovnaní s rokom 2017.

Hoci počet ukrajinských občanov žijúcich v Maďarsku v rokoch 2017 až 2018 možno považovať za významný (jedna z najväčších etnických skupín v Maďarsku), počet

⁸¹ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wnvn002b.html

Ukrajincov, ktorí v tomto období oficiálne žiadali o azyl, bol nečakane nízky (*Tabuľka 7*). Do roku 2012 bolo v Maďarsku zaregistrovaných len niekoľko žiadostí o azyl, a po začiatku a vrchole krízy sa len 28 (2014) a 23 (2015) osôb pokúšalo využiť túto príležitosť. Už v rokoch 2017-2018 sa počet žiadateľov o azyl z Ukrajiny vrátil k ukazovateľom za obdobie do roku 2014.

Tabuľka 7. Počet žiadateľov o azyl s ukrajinským občianstvom, ktorí prišli do Maďarska

<i>Krajina</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
Ukrajina	-	-	9	9	5	2	7	37	28	23	7	-

Namiesto toho, počet ukrajinských občanov, ktorí emigrovali do Maďarska, vykazuje v rokoch 2016-2017 výrazný nárast. Je potrebné poznamenať, že v tomto období ukazovatele opäť dosiahli maximum z rokov 2009 až 2011. Po roku 2012 sa počet prisťahovalcov z Ukrajiny začal znižovať, ale miera rastu sa po kríze v roku 2014 obnovila (*Tabuľka 8*).

Tabuľka 8. Imigrácia ukrajinských občanov

<i>Krajina</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
Ukrajina	-	-	1887	1619	1280	859	558	717	1143	1202	6325	-

Počet ukrajinských občanov, ktorí emigrovali z Maďarska, bol v rokoch 2009 až 2016 relatívne stabilný; každý rok v priemere v opustilo krajinu 400-500 ľudí (*Tabuľka 9*). V roku 2017 sa tento ukazovateľ začal prudko zvyšovať, keď odišlo z Maďarska 1 131 ľudí, čo je o 1 000 viac ako v predchádzajúcom roku. Hoci o tom nie sú presné informácie, možno predpokladať, že jedným z dôvodov bolo, že títo Ukrajinci sa presťahovali do jednej z krajín západnej Európy, kde dúfali, že nájdu lepšie pracovné podmienky a vyššie mzdy.

Tabuľka 9. Občania Ukrajiny, ktorí emigrovali z Maďarska

<i>Krajina</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
Ukrajina	-	-	564	432	455	474	327	477	469	439	1312	-

Počet ukrajinských občanov, ktorí získali maďarské občianstvo, tiež vykazuje zaujímavé výkyvy medzi rokmi 2009 a 2017 (*Tabuľka 10*). Rýchlo sa rozrástol v roku 2011, keď 2189 Ukrajincov dostalo maďarské občianstvo. Pokles sa začal v roku 2012, potom v roku 2013 a 2014 sa toto číslo takmer o polovicu znížilo (894 a 858 osôb) a od roku 2015 sa zrútilo (386 osôb). V roku 2017 získalo občianstvo Maďarska iba 186 Ukrajincov. Bolo by možné dospieť k záveru, že maďarské občianstvo sa v posledných rokoch stalo pre

Ukrajincov menej atraktívnym. Treba však mať na pamäti, že štatistiky o nadobudnutí občianstva HSCO nie sú úplné, pretože mnohí občania Ukrajiny zo Zakarpatska získali maďarské občianstvo po prijatí zákona o občianstve v roku 2011, pričom sa stali bipatármi. Ich počet sa v roku 2015 odhadoval na viac ako 90 tisíc ľudí⁸².

Tabuľka 10. Občania Ukrajiny, ktorí získali maďarské občianstvo

<i>Krajina</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
Ukrajina	-	-	558	646	2 189	1 765	894	858	386	365	186	-

A nakoniec, uvedené údaje by sa mali porovnať s počtom pracovných povolení vydaných ukrajinskými pracovníkmi v období rokov 2013 až 2017 (*Tabuľka 11*). Z tabuľky je zrejmé, že počet vydaných povolení sa medzi rokmi 2013 a 2014 znížil o polovicu a následne naďalej klesal. V roku 2017 bolo ukrajinským pracovníkom vydaných len 950 pracovných povolení.

Tabuľka 11. Počet pracovných povolení vydaných ukrajinským pracovníkom v Maďarsku od roku 2013 do roku 2017

<i>Krajina</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
Ukrajina	-	-	-	-	-	-	2078	1145	1145	1413	950	-

Ukazovatele z *Tabuľky 11* vyžadujú hlbšiu analýzu. HCSO vykazuje výrazné zmeny v rozdelení pracovných povolení v jednotlivých skupinách krajín v posledných rokoch. Na jednej strane sa výrazne znížil prílev pracovných síl zo susedných krajín, zatiaľ čo počet štátnych príslušníkov tretích krajín na trhu práce sa výrazne zvýšil. Jedným z vysvetlení tejto situácie je, že väčšina ukrajinských a srbských občanov bola zamestnaná v Maďarsku na sezónne pracovné zmluvy na maximálne 90 dní. Je tiež dôležité poznamenať, že maďarské právne predpisy považujú modrú kartu EÚ ako oddelenú od individuálnych pracovných povolení.

Ďalším dôvodom je to, že ministerstvo národného hospodárstva umožnilo srbským a ukrajinským občanom pracovať bez kontroly pracovného trhu v oblastiach, kde je nedostatok pracovníkov. Z tohto dôvodu sa legislatívne zjednodušenie počtu pracovníkov prichádzajúcich zo susedných krajín, predovšetkým Srbska a Ukrajiny, dostalo do štatistiky licencovaných pracovníkov. V rámci sezónneho zamestnávania, ktoré nepresiahlo 90 dní, zamestnávateľia uviedli viac ako 3000 zamestnaných Ukrajincov a 600 srbských občanov. Ukrajinskí a srbskí pracovníci boli najčastejšie zamestnaní v strednom Maďarsku a v podunajskej oblasti.

Adam Gould, Maďarská európska spoločnosť, Maďarsko

⁸²<https://www.stopfake.org/en/manipulation-ukraine-losing-transcarpathia/>

5. REALITA UKRAJINSKEJ PRACOVNEJ MIGRÁCIE NA SLOVENSKU

Od začiatku migračnej krízy v roku 2015 sa migrácia stala jednou z hlavných tém politiky Slovenska. Aktívne sa diskutovalo počas predchádzajúcich parlamentných volieb v roku 2016, ako aj nedávnych prezidentských volieb v roku 2019. Autor tejto časti sa dokonca odváži povedať, že migrácia utvorila samostatnú štiepiacu líniu, na základe ktorej sa spoločnosť rozdelila.

Slovensko zároveň prijalo len niekoľko desiatok migrantov prostredníctvom systému povinného rozdeľovania žiadateľov o azyl v EÚ. Krajina však dnes potrebuje dodatočnú pracovnú silu, bez ktorej sa hospodársky rast už teraz spomaľuje. Vláda preto už prijíma opatrenia na prilákanie viac ekonomických migrantov, najmä z krajín mimo EÚ (ale slovanských), ako je Srbsko a Ukrajina.

V tejto časti budeme analyzovať hlavné štatistiky, ktoré ukazujú rozsah a štruktúru pracovnej migrácie z Ukrajiny na Slovensko. V dôsledku vyostrovania verejnej mienky o migrácii v posledných rokoch dokonca aj otázka pracovnej migrácie tohto typu niekedy vedie k zvýšenému napätiu. Preto tiež vykonáme jednoduchú diskurzívnu analýzu hlavných pojmov, ktoré sa používajú pri rozprávaní o Ukrajine, Ukrajincoch a ukrajinských pracovníkoch na Slovensku, a tiež sa pozrieme na typické stereotypy o nich.

5.1. Prehľad politického a sociálneho kontextu

Postoj slovenskej spoločnosti a politikov k migrácii je otvorene nepriateľský a negatívny postoj politikov a spoločnosti k tomuto fenoménu sa navzájom posilňuje. Migrácia a migračná kríza boli dôležitými otázkami v kampaniach v posledných parlamentných voľbách v roku 2016. To viedlo k pádu podpory strany "Smer-sociálna demokracia" (SMER-SD), ktorá bola pri moci pred týmito voľbami. Tieto otázky tiež pravdepodobne prispeli k príchodu do parlamentu takých extrémne pravicových strán ako fašistická strana Kotleba-Ludová strana Naše Slovensko (Kotleba-L'SNS), a populistická strana Sme Rodina. Prístupy týchto strán sa odvtedy nezmenili. Migrácia bola dôležitou otázkou počas prezidentskej kampane v roku 2019. Túto otázku aktívne využívali Marián Kotleba a Štefan Harabin. Pred druhým kolom používal anti-prisťahovaleckú rétoriku aj európsky komisár Maroš Šefčovič podporovaný stranou "Smer-sociálna demokracia" (SMER-SD).

Treba poznamenať, že slovenskí politici hovoriac o migrácii majú na mysli predovšetkým utečencov z moslimských a afrických krajín. Niekedy otvorene tvrdia, že „nedovolia vytvorenie moslimskej komunity na Slovensku“⁸³. Pracovná migrácia zo Srbska však už tiež spôsobila určité napätie⁸⁴.

⁸³ <https://domov.sme.sk/c/20070758/fico-musime-zabranit-vzniku-ucelenej-moslimskej-komunity-na-slovensku.html>

⁸⁴ <https://dennikn.sk/blog/951671/keď-inspektori-prace-zazvonili-v-seredi-na-brane-srbi-utekajú-z-fabriky-zadným-vchodom/>

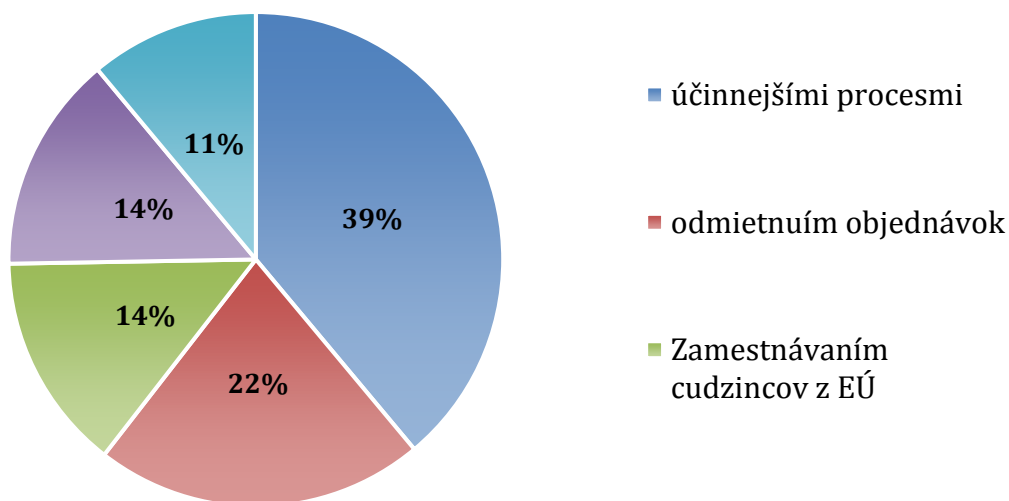
Avšak, Slovenská ekonomika potrebuje dodatočné pracovné sily. Úroveň nezamestnanosti je najnižšia v histórii. Podľa Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR bola v januári 2019 úroveň nezamestnanosti iba 5,26%⁸⁵.

Počet voľných pracovných miest rýchlo rastie. V marci 2019 toto číslo presiahlo 95 tisíc⁸⁶. To čiastočne poukazuje na prítomnosť dopytu po pracovníkoch zo zahraničia. Najviac sú to operátori a montéri strojov a zariadení (42%), ako aj kvalifikovaní pracovníci a remeselníci (22%)⁸⁷.

Na konci roku 2018 mali Ukrajinci na Slovensku 24 913 platných povolení na prechodný a trvalý pobyt, Česi 10 970, Srbi 10 608, Maďari 8 503 a Rumuni 7 420⁸⁸. Podľa prieskumu Slovenskej podnikateľskej asociácie 50% zamestnávateľov cíti akútny nedostatok pracovníkov, pre ďalších 35% nie je takáto potreba akútna, ale počet pracovníkov nestačí. Zároveň 41% podnikateľov uviedlo, že boli nútení odmietnuť niektoré objednávky z dôvodu nedostatku pracovnej sily.

Slovenská ekonomicky orientovaná mimovládna organizácia Inštitút INEKO zorganizoval workshop o hodnotení potrieb slovenskej ekonomiky na väčšom počte migrantov⁸⁹ a zistil, že slovenskí zamestnávatelia už zažívajú ekonomické straty, pretože sú nútení odmietnuť ďalšie príležitosti z dôvodu nedostatku pracovníkov.

Diagram 4. Ako reagujú slovenskí zamestnávatelia na nedostatok pracovnej sily?



Zdroj: Prieskumy verejnej mienky, PAS a INEKO, apríl 2018

⁸⁵ https://www.upsvr.gov.sk/buxus/generate_page.php?page_id=855042

⁸⁶ <https://www.istp.sk/volne-pracovne-miesta>

⁸⁷ <https://www.finreport.sk/ekonomika/slovensky-trh-prace-potrebuje-pomoc-zo-zahranicia-no-slovaci-o-migrantov-nestoj/>

⁸⁸ https://www.minvr.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocenky/rok_2018/2018-rocenka-UHCP-SK.pdf?fbclid=IwAR1OKG-2luQ0vVHVFKdrEQqomYSWa3V-lzwmkWhDCs3NFC3zmK3lZCE20IA

⁸⁹ <http://www.ineko.sk/clanky/seminar-potrebuje-slovensky-pracovny-trh-viac-imigrantov>

V reakcii na túto situáciu slovenská vláda zaviedla niektoré zmeny právneho rámca s cieľom prilákať pracovníkov z radov migrantov z krajín mimo EÚ.

Prvou zmenou bolo prijatie novely Zákona o službách zamestnanosti⁹⁰ prijatého 1. mája 2018. Aktualizovaný zákon skrátil dobu, za ktorú by malo byť voľné miesto na zozname úradu práce a malo by byť dostupné pre občanov Slovenska, z 30 do 20 dní⁹¹.

Tiež sa zmenili podmienky, ktoré musí zamestnávateľ splniť, aby si mohol najat' cudzinca. Najmä zamestnávateľ musí preukázať, že nebol zapojený do nelegálneho zamestnávania aspoň dva roky pred podaním žiadosti o povolenie na prechodný pobyt pre zahraničného pracovníka, ktorého zamestnáva. Predtým to bolo päť rokov.

Aktualizovaný zákon zaviedol aj inštitút „nedostatkových povolaní“. Zamestnávatelia nemusia písomne informovať miestny úrad práce o dostupnosti voľného pracovného miesta pred zamestnávaním cudzincov pre určité profesie a v okresoch s mierou nezamestnanosti nižšou ako 5%. Táto možnosť je však k dispozícii len zamestnávateľom, ktorí zamestnávajú nie viac ako 30% cudzincov.

Vláda SR v novembri 2018 súhlasila s ďalšími zmenami a doplneniami právnych predpisov v oblasti práce a pobytu cudzincov s cieľom uľahčiť zamestnávanie štátnych príslušníkov tretích krajín⁹². Najdôležitejšou zmenou bolo skrátenie času na vybavenie žiadosti o povolenie na prechodný pobyt z 90 na 30 dní v prípade zamestnania v deficitných sektoroch. Táto zmena nadobudla účinnosť 1. januára 2019. Zároveň znížili počet dokumentov a byrokracie pri podávaní takejto žiadosti⁹³.

5.2. Realita ukrajinskej migrácie na Slovensko

Na konci roka 2018 malo v Slovenskej republike 24 913 ukrajinských občanov platné povolenie na pobyt podľa Prezídia Policajného zboru SR⁹⁴. Z toho 20 543 prechodný a 4 369 má trvalý pobyt. Ukrajinci sú teda najväčšou skupinou cudzincov z krajín mimo Európskej únie. V roku 2018 sa počet Ukrajincov na Slovensku výrazne zvýšil, pretože v tomto roku bolo Ukrajincom vydaných 14 235 nových povolení na prechodný pobyt a 682 povolení na trvalý pobyt (spolu 14 917 v porovnaní s 8 036 v roku 2017⁹⁵). Nie je však známe, koľko povolení bolo v týchto rokoch zrušených).

Od júna 2017 majú Ukrajinci právo zostať v EÚ bez víza na obdobie do 90 dní. V dôsledku toho sa počet žiadostí o udelenie víz a udelených víz výrazne znížil. V roku 2018 vydala Slovenská republika 1 530 víz typu C a 219 víz typu D⁹⁶ ukrajinským občanom.

⁹⁰ <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/5/20190101>

⁹¹ <https://www.podnikajte.sk/zakonne-povinnosti-podnikatela/zamestnavanie-cudzincov-1-5-2018>

⁹² <https://www.ta3.com/clanok/1138431/tb-j-richtera-a-b-ondrusa-o-strategii-zamestnavania-cudzincov.html>

⁹³ <http://www.vssr.sk/clanok-z-titulky/jednoduchsi-prichod-pracovnikov-z-tretich-krajin-odobril-aj-prezident-spravodajstvo-12-2018.htm>

⁹⁴ https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocnky/rok_2018/2018-rocnka-UHCP-SK.pdf

⁹⁵ ibid

⁹⁶ ibid

Tabuľka 12. Počet platných povolení na pobyt v Slovenskej republike pre občanov Ukrajiny k 31. decembru 2018⁹⁷

<i>Rok</i>	<i>Spolu</i>	<i>Prechodný pobyt</i>	<i>Trvalý pobyt</i>	<i>Tolerovaný pobyt</i>
2018	24 913	20 543	4 369	1
2017	16 102	12 135	3 923	44
2016	13 024	9 398	3 582	44
2015	10 706	7 297	3 365	44

Tabuľka 13. Počet vydaných povolení za rok ⁹⁸

<i>Rok</i>	<i>Spolu</i>	<i>Prechodný pobyt</i>	<i>Trvalý pobyt</i>	<i>Tolerovaný pobyt</i>
2018	14 917	14 235	682	-
2017	8 036	7 455	548	33
2016	5 808	5 315	466	27
2015	6 103	5 524	550	29

Ukrajina je jediným susedom Slovenska mimo Európskej únie a schengenského priestoru. Avšak pohyb cez hranice je dosť intenzívny. Každý deň hranice prekračujú tisíce ľudí.

Tiež veľa Ukrajincov na Slovensku študuje. V akademickom roku 2016/2017 tu študovalo 1 258 ukrajinských občanov. Najviac na Prešovskej univerzite (328) a Technickej univerzite v Košiciach (304), pravdepodobne kvôli ich geografickej blízkosti hranice. Nasledujú Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici (131), Univerzita Komenského v Bratislave (86) a Ekonomická univerzita v Bratislave (59). Väčšina ukrajinských študentov študuje slovenský jazyk a kultúru, spoločenské vedy, ako aj informačné technológie, biológiu a ekológiu⁹⁹.

Tabuľka 14. Prehľad zákonného prekročenia ukrajinsko-slovenských hraníc¹⁰⁰:

<i>Hraničný priechod / ROK</i>	<i>2018</i>	<i>2017</i>	<i>2016</i>	<i>2015</i>
Ubl'a	667612	631733	580193	522942
Vyšné Nemecké	1740954	1567368	1343294	1110859

⁹⁷ibid

⁹⁸ https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocenky/rok_2018/2018-rocenka-UHCP-SK.pdf

⁹⁹ https://www.mzv.sk/web/kyjev/spravy/-/asset_publisher/qUcjGk6FaiRh/content/l-parizek-slovensko-je-susedom-ktory-ma-uprimny-zaujem-o-prosperitu-a-mierovu-buducnost-ukrajiny-/10182?p_auth=xy17HSq3

¹⁰⁰ibid

Maťovské Vojkovce	12159	12204	12256	12206
Veľké Slemence	246667	231001	194418	175720
Čierna nad Tisou	38824	37745	33300	30900
SPOLU	2706216	2480051	2163461	1852627

Tabuľka 15. Počet ukrajinských pracovníkov na Slovensku v roku 2018 podľa sfér¹⁰¹

<i>Ukrajinskí pracovníci, ktorí majú:</i>	<i>VŠETKY</i>	<i>0 – Armáda</i>	<i>1 – Vedúci pracovníci na vysokej úrovni</i>	<i>2 – špecialisti</i>	<i>3 – Technickí špecialisti</i>	<i>4 – Administratívni pracovníci</i>
Pracovné povolenie	8473	0	79	648	165	153
Informačnú kartu	3369	0	30	351	105	121
VŠETKY	11842		109	999	270	274

<i>5 – Služby a predaj</i>	<i>6 – Kvalifikovaní pracovníci poľnohospodárstva</i>	<i>7 – Kvalifikovaní pracovníci a remeselníci</i>	<i>8 – operátori strojov</i>	<i>9 – Nekvalifikovaní pracovníci</i>	<i>Nie sú dostupné žiadne informácie</i>
271	114	1589	4841	613	0
487	47	452	916	758	102
758	161	2041	5757	1371	102

V roku 2018 na Slovensku pracovalo 11 882 Ukrajincov. Nie každý mal pracovné povolenie¹⁰². Ukrajinci a občania iných krajín môžu pracovať na Slovensku aj bez takéhoto povolenia za určitých podmienok. Najmä vtedy, keď má v Slovenskej republike štatút "zahraničného Slováka" alebo povolenie na prechodný pobyt. V takom prípade zahraničný pracovník alebo zamestnávateľ do 7 pracovných dní vyplní „informačnú kartu“, ktorá

¹⁰¹ https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/zamestnavanie-cudzincov-statistiky/zamestnavanie-cudzincov-na-uzemi-slovenskej-republiky-za-rok-2018.html?page_id=772215

¹⁰² https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/zamestnavanie-cudzincov-statistiky/zamestnavanie-cudzincov-na-uzemi-slovenskej-republiky-za-rok-2018.html?page_id=772215

informuje Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny o začatí (alebo ukončení) pracovnoprávných vzťahov¹⁰³.

Ukrajinci väčšinou pracujú ako operátori a montéri strojov a zariadení (5757). Na druhom mieste sú kvalifikovaní pracovníci a remeselníci (spolu 2041). Ďalej asistenti a nekvalifikovaní pracovníci (1371), špecialisti (999) a pracovníci služieb a obchodu (758). Priemerné mzdy v týchto odvetviach v roku 2018 predstavovali 1005€ pre operátorov a montérov strojov, 1078€ pre kvalifikovaných pracovníkov a remeselníkov, 650€ pre asistenčné práce, 1418€ pre špecialistov a 775€ pre zamestnancov v službách a obchode¹⁰⁴.

5.3. Vnímanie ukrajinských pracovníkov na Slovensku

Na úvod je potrebné poznamenať, že napriek všeobecne negatívnemu postoj politikov a spoločnosti k migrácii, nepozorujeme nepriateľský postoj voči pracovným migrantom z Ukrajiny. Vďaka Slovenskému národnému korpusu¹⁰⁵ - elektronickej databáze väčšiny textov publikovaných v slovenčine, ktoré sú k dispozícii online - môžeme vyhľadávať podľa kľúčových slov a vykonávať jednoduchú analýzu diskurzu. Používame databázu web-4.0, pretože spolu s oficiálnymi publikáciami a periodikami obsahuje veľké množstvo online textov, ako sú blogy. Môžeme teda analyzovať nielen formálny diskurz v slovenských médiách, ale aj do určitej miery náladu spoločnosti, aspoň tú časť, ktorá využíva internet.

Skontrolovali sme výsledky vyhľadávania pre kľúčové slová "Ukrajinec" a "migrant", aby sme videli vzťah medzi týmito pojmami. V prípade objavenia takéhoto prepojenia by sme naďalej skúmali jeho povahu (napríklad čo je „ukrajinský migrant“ v slovenskom diskurze?). Zistili sme však opak: Ukrajina a Ukrajinci nie sú súčasťou migračného diskurzu na Slovensku.

Ako bolo uvedené vyššie, hľadali sme zhodu termínov "Ukrajinec" a "migrant". Elektronický systém automaticky vyhľadáva všetky formy slov. Preto ak hľadáme slovo "Ukrajinec", dostaneme výsledky vo všetkých formách slova, napríklad "Ukrajinci", "Ukrajincom", "Ukrajincov", atď. Potom sme v slovenskom diskurze hľadali + - 3 slová najviac súvisiace s "Ukrajincami" a "migrantmi". To nám umožnilo vidieť, ktoré slová sa najčastejšie používajú spolu s týmito podmienkami.

Výsledky ukazujú, že Ukrajina a Ukrajinci nesúvisia s problematikou migrácie na Slovensku. Najlepší spôsob, ako vyhodnotiť význam slovného umiestnenia, je štatistická významnosť logDice. Zobrazuje pomer frekvencie bežného používania slov v súbore textov k frekvencii používania oboch slov v súbore. Maximálna hodnota logDice je 14 a je do mínus nekonečno. Pre kľúčové slovo "Ukrajinec" je najväčšia hodnota logDice 9,773, pre slovo "Rusín" a ďalšie významy za ním sú pre ostatné národnosti východnej Európy. Väčšina textov je venovaná súčasne Ukrajincom a Rusínom (napríklad "Spoločné sviatky slovenských národnostných menšín Rusínov a Ukrajincov ..."). Prvý politický termín

¹⁰³ <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/uvod/informacie-cudzinci/ukraina.pdf>

¹⁰⁴ https://www.mzdovecentrum.sk/clanok-z-titulky/zakladne-mzdove-ukazovatele-3--kvartalu-2018-ai_mc-12-2018.htm

¹⁰⁵ <https://korpus.sk/>

používaný spolu so slovom "Ukrajinec" bol "Majdan" na 24. mieste. Hodnota logDice pre takýto pár slov je 5,842. Z pojmov pracovnej migrácie sa spoločne používa slovo „zamestnanosť“. Toto slovo je na 494. mieste s hodnotou logDice 3,074. To znamená, že kolokácia je nevyhnutná, ale je slabá. Existuje mnoho ďalších pojmov, ktoré sú spojené s Ukrajincami, avšak mimo oblasti pracovnej migrácie¹⁰⁶.

Veľmi zaujímavé kolokácie slovenského diskurzu so slovom "migrant". Potvrdzujú, že idea migrácie je silne spojená s ekonomickou a pracovnou migráciou, ako aj s utečeneckou krízou prostredníctvom politického diskurzu. V ňom všetci migranti údajne prichádzajú z ekonomických motívov a údajne sa vyhlasujú za utečencov, aby získali ekonomické výhody. Kolokácie s Ukrajinou v tomto diskurze bola na 361. mieste. Hodnota logDice vykazuje významný vzťah, ale nie je dôležitá v porovnaní so silou vzťahov s inými pojmami.

Na záver, slovenský diskurz nespája Ukrajinu, Ukrajincov a migráciu. Hoci téma ekonomickej migrácie je toxická a vedie k teórii sprisahania a mýtov, stále neexistujú takéto mýty okolo ukrajinskej pracovnej migrácie. Zároveň sa to môže zmeniť v dôsledku zvýšenia počtu Ukrajincov, ktorí prichádzajú na Slovensko pri hľadaní zamestnania po tom, čo vláda uľahčila zamestnávanie občanov z krajín mimo EÚ.

Tabuľka 16. Hodnoty prvé kolokácie pre slovo "migrant" oproti hodnotám prvých kolokácie o Ukrajine¹⁰⁷

	<i>Počet kolokácie</i>	<i>častota kolokácie</i>	<i>logDice</i>
nelegálnych	972	31.173	9.363
utečencov	1330	36.455	9.123
ilegálnych	596	24.411	8.816
prílev	409	20.219	8.164
azyl	486	22.036	8.159
migrantov	535	23.115	8.062
ekonomickí	318	17.831	7.968
ekonomických	659	25.646	7.945
prichádzajúcich	368	19.177	7.933
Ukrajiny	63	7.849	4.493

*Tomáš Madleňák, Tatiana Chovancová,
Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku, Slovensko*

¹⁰⁶ Ak chcete získať kompletný data fond, pošlite žiadosť na adresu madlenak@sfpa.sk

¹⁰⁷ Ak chcete získať úplný pool údajov, dopyt na adresu madlenak@sfpa.sk

europewb.org.ua